

Economisch-Statistische Berichten

De keerzijde van het witte boord?

★

B. Bolmeijer
„Zeven loonronden”,
de fiscus en het prijsverloop

★

Dr M. Neirynek
Strijd om de vijf dagenweek in België

★

E. J. Muller
Brandstofeconomie

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

40e JAARGANG

No 2005

WOENSDAG 16 NOVEMBER 1955

EERSTE NEDERLANDSCHE

VERZEKERING MIJ OP HET LEVEN EN TEGEN
INVALIDITEIT N.V.
GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE

PENSIOENREGELINGEN

STALEN KANTOOR MEUBELN

Tien jaar economisch leven in Nederland

Herstelbank 1945-1955

*Dit werk geeft een beeld van de financiële, economische
en sociale politiek, zoals die in de jaren 1945-1955 in
Nederland is gevoerd.*

Volledige inhoudsopgave

Ten geleide, door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard.

Woord vooraf, door Mr. Arn. J. d'Ailly.

- I Tien jaar Herstelbank Drs J. F. Posthuma
- II Tien jaar Bankpolitiek Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart
- III Tien jaar economische politiek Prof. G. Brouwers
- IV Tien jaar monetaire politiek Prof. Dr. C. Goedhart
- V Tien jaar overheidsfinanciën Prof. Dr. M. J. H. Smeets
- VI Tien jaar buitenlandse economische betrekkingen Mr. S. Th. J. Teppema
- VII Tien jaar Europese economische integratie Dr. H. M. Hirschfeld
- VIII Tien jaar ontwikkeling van de vermogensstructuur Prof. Ch. Glasz
- IX Tien jaar financiële vraagstukken voor de institutionele beleggers Dr. M. Niemeijer
- X Tien jaar maatschappelijke ontwikkeling Prof. Dr. S. Groenman

De schrijvers (biografische bijzonderheden)

Omvang 334 blz.

Gebonden f 10.—

Bestelt een exemplaar van dit belangrijke boek bij:

DE WESTER BOEKHANDEL

N. BINNENWEG 331
ROTTERDAM

POSTGIRO 18961
TEL. 32076 - 53941

Gespecialiseerd op economisch gebied

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost): f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

No 1977 en no 2000: f 2,—.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit; Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerck.

De keerzijde van het witte boord?

De beloning der beoefenaren van „white collar jobs”, o.a. in vergelijking tot de inkomsten die in andere beroeps-categorieën worden genoten, is de laatste tijd — in ieder geval voor de „witte boorden”-dragers zelve — een bron van ongerustheid. Een grond voor de veronderstelling, dat deze ongerustheid niet tot ons land is beperkt, vormt o.a. het feit, dat in de Verenigde Staten een vergelijkend onderzoek in de tijd is ingesteld naar de economische positie van „witte boorden”-dragers en handarbeiders, welks resultaten zijn gepubliceerd in „The Journal of Business”. Het betreffende onderzoek beslaat het tijdvak van 1890-1952, dat is gesplitst in een periode van 1890-1928 en één van 1929-1952. In nevenstaande tabel zijn enkele van de resultaten weergegeven. De vermelde gegevens betreffende de „white collar”-groep over de periode 1890-1928 zijn, vergeleken met die over de daarop volgende periode, geflatteerd. Aangezien de zich aftekenende ontwikkeling in beide perioden vrijwel gelijk gericht was, wordt het algemene beeld hierdoor niet vertroebeld.

Dit algemene beeld duidt op een dalende der inkomsten van „witte boorden”-dragers ten opzichte van die der handarbeiders. Een aantal factoren heeft tot deze ontwikkeling bijgedragen. In de eerste plaats heeft de uitbreiding van de onderwijsmogelijkheden tot gevolg gehad, dat de opleidingseisen, die voorheen de „white collar”-groep als een barrière tegen concurrentie beveiligden, als zodanig in betekenis zijn afgenomen. In de tweede plaats heeft de toepassing van wetenschappelijk bedrijfs-beheer en mechanisatie de eisen voor de uitoefening der meeste „white collar jobs” minder zwaar gemaakt en voorts hebben werkende vrouwen voor een ruim arbeids-aanbod tegen lagere kosten gezorgd. Ten slotte zijn de factoren, die de marktpositie der handarbeiders bepalen, gunstiger geworden en de sterke organisatie der handarbeiders maakte het hun, aldus genoemd blad, mogelijk deze gelegenheid aan te grijpen voor verbetering hunner economische positie.

Dit laatste komt vooral tot uiting in de secundaire arbeidsvoorwaarden. Was in het verleden de betaalde

vacantie vrijwel uitsluitend een voorrecht der „witte boorden”-dragers, na de tweede wereldoorlog is zij ook voor de handarbeiders gemeengoed geworden. De snelle groei van allerlei soorten groepsverzekering en de ontwikkeling der oudedagsvoorziening hebben voorts ook in dezen de positie der handarbeiders aanzienlijk dichterbij die der „witte boorden”-dragers gebracht.

Tot slot een enkel woord over de stabiliteit der diverse inkomens. Het onderzoek heeft, zoals mocht worden verwacht, doen zien, dat de inkomens der handarbeiders sterker fluctueerden dan die der „witte boorden”-dragers. In tijden van inflatie en gedurende de oorlogen liepen de handarbeiders, wat hun inkomens betreft, het meest op

de beoefenaren der „white collar jobs” in; gedurende perioden van deflatie daarentegen werd hun achterstand weer groter. Voorts was in depressieperioden de werkloosheid van de handarbeiders groter dan die der „witte boorden”-dragers.

Genoemd blad meent echter, dat het grote kostenelement, dat de „white collar”-sector in het hedendaagse bedrijfsleven is gaan vormen, alsmede het minder persoonlijke karakter in de organisatie van het werk, een tendentie in zich bergen, dat het leger „witte boorden”-dragers in tijden van laagconjunctuur sterker zal worden gedund dan voorheen.

Het komt genoemd blad, gezien de aard der factoren, die tot de toenemende egalisatie der inkomens en secundaire arbeidsvoorwaarden hebben bijgedragen, onwaarschijnlijk voor, dat de meerderheid der beoefenaren van „white collar jobs” in de naaste toekomst meer zal gaan verdienen dan de meerderheid der handarbeiders. Hier komt nog bij dat ernstig rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat, voor het eerst, de technologische ontwikkeling op kantoren die in de fabriek zal benaderen of zelfs zal overtreffen, hetgeen voor de grootste „white collar”-groep in de Verenigde Staten, het kantoorpersoneel, ingrijpende gevolgen zou kunnen hebben. Of dit het geval zal zijn en of de gevolgen dan dusdanig zullen zijn, dat van een — vermoedelijk minder witte — „keerzijde van het witte boord” zal kunnen worden gesproken, ligt nog in de toekomst verborgen.

Jaren	„Witte boorden”-dragers a)	Handarbeiders	„Witte boorden”-dragers in pCt van handarbeiders
(gemiddelde jaarinkomens in dollars)			
1890	861	457	188
1915	1.257	615	204
1920	2.126	1.437	148
1922	2.040	1.209	169
1928	2.398	1.372	175
(gemiddelde weekinkomens in dollars)			
1929	34,78	27,14	128
1933	29,42	18,59	158
1937	32,57	25,25	129
1939	33,04	25,44	130
1944	43,63	45,27	96
1946	49,14	45,83	107
1949	57,57	56,75	101
1952	66,63	69,24	96

a) Doordat voor de periode 1929/52 meer statistisch materiaal beschikbaar was konden in die periode o.a. ook inkomens van lager gesalarieerden worden verwerkt. Afzonderlijke gegevens heeft „The Journal of Business” gepubliceerd omtrent de inkomens van „witte boorden”-dragers in de sectoren groot- en kleinhandel en telefoondiensten, die tot de laagst betaalde „white collar”-sectoren behoren. De inkomens lagen sedert 1937 beneden die der handarbeiders, nl. in 1937 1 pCt in 1944 27 pCt en in 1952 18 pCt.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De keerzijde van het witte boord?	1015	Ingezonden stuk:	
„Zeven loonronden”, de fiscus en het prijsverloop, door B. Bolmeijer	1017	De overtekening van emissies, door A. van Borselen, met naschrift van Drs M. P. Gans	1027
Strijd om de vijfde week in België, door Dr M. Neirynek	1023	Internationale notities:	
Brandstofeconomie, door E. J. Muller	1025	De Amerikaanse conjunctuur in het derde kwartaal van 1955, door Drs R. Iwema	1029
		Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ..	1030

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

B. BOLMEIJER, „Zeven loonronden”, de fiscus en het prijsverloop.

Van de zeven loonronden die in ons land hebben plaats gevonden, beoogden er zes een aanpassing der lonen en salarissen aan de veelal gestegen kosten van levensonderhoud; die van 1 October 1954 had ten doel de werknemers in de gestegen welvaart te doen delen. Schrijver heeft een onderzoek ingesteld naar de mate, waarin de bedoelde aanpassing van de lonen aan de prijzen, en het deelnemen aan de welvaart is geëffectueerd. Hieraan voorafgaand bespreekt hij de invloed der belastingen. Het blijkt, dat het aandeel, waarmede de werknemers in de gestegen welvaart participeerden, uit hoofde van de belasting op het inkomen gedurende het tijdvak van 1 October 1954 tot 1 September 1955 — voor zover hun loon buiten de belastingvrije zone was gelegen — aan een zeer hoog disagio onderhevig is geweest. Schrijvers berekeningen omtrent de ontwikkeling van prijzen en lonen voert hem tot de conclusie, dat t.a.v. de reële lonen van de nijverheidsarbeiders sedert het vierde kwartaal 1947 en van het administratief personeel sedert het derde kwartaal 1948 tot aan 1954 geen enkele vooruitgang is te bespeuren, zulks in tegenstelling tot de reële lonen der landarbeiders. Ten slotte gaat schr. in op de regelingslonen en salarissen van het overheidsperoneel. Deze zijn, gemeten in guldens van 1938/39, sedert de bevrijding tot heden niet alleen voortdurend in meerdere of mindere mate beneden hun peil van 1938/39 gebleven, maar relatief gezien tevens beneden dat der nijverheidsarbeiders en het administratief personeel.

Dr M. NEIRYNCK, Strijd om de vijfde week in België.

Sinds enkele maanden is er in België een hevige strijd aan de gang rondom de vijfde week. Ter verduidelijking van het inzicht in de oorzaken en het verloop van deze strijd, schenkt schrijver aandacht aan de weerslag van de syndicale actie op de algemene politiek en omgekeerd. De vijfde week is in België thans hoofdzakelijk een prestigekwestie. Niettemin wordt nog de vraag gesteld, wat het beste is voor de arbeider: een hoger inkomen dank zij loonstijging, of hetzelfde inkomen maar met beperkte arbeidsduur. Zeker is, dat de vermindering van de arbeidsduur bij de industriëlen geringe sympathie vindt op het ogenblik, dat het aanbod moeilijk aan de vraag kan voldoen. Volgens schrijver zou het goed zijn, indien de discussie omtrent de vijfde week zou worden teruggebracht op zuiver sociaal en economisch terrein. Is men geneigd minder met het prestige dan wel met de realiteit rekening te houden, dan moet de mogelijkheid, in een hersteld sociaal klimaat de vijfde week rationeel in talrijke Belgische ondernemingen door te voeren, aanwezig worden geacht. In een naschrift wijst schrijver er nog op, dat onder de directe dreiging van een uitgebreide staking een nieuwe bijeenkomst van de Regering, werkgevers en werknemers heeft plaats gevonden op 27 en 28 October 1955. Deze bijeenkomst leidde tot een protocol, waarin wordt gezegd, dat met orde, methode en geleidelijkheid zal worden gestreefd naar een 45-urige werkweek, eventueel verdeeld over vijf dagen, echter „zonder de stabiliteit van de bedrijven en van de nationale economie in gevaar te brengen”.

E. J. MULLER, Brandstofeconomie.

Nederland moet per jaar voor f 600 à f 700 mln aan vaste en vloeibare brandstoffen importeren. De binnen-

landse kolenproductie en die in kolenproducerende buurlanden vertoont eerder een neiging tot dalen dan tot stijgen. Stijgende lonen in de mijnbouw, moeilijkheden bij de voorziening met mijnarbeiders, uitputting van rijke kolenlagen, stijgende zeevrachten enz. zijn indicaties dat ons op de duur nog hogere kolenprijzen te wachten staan. Daarbij komt nog, dat het kolen- en oliegebruik in ons land als gevolg van het verhoogde welvaartspeil en de voortschrijding der industrialisatie een stijging vertoont, zodat onze brandstoffenbehoefte een steeds grotere druk op onze handelsbalans zal gaan uitoefenen. Het is daarom van belang na te gaan in hoeverre door omschakeling in het gebruik van brandstoffen besparing kan worden bereikt. Schrijver wijst er op dat voor diverse vormen van bestrating zeer uiteenlopende hoeveelheden brandstof nodig zijn: het calorieverbruik voor een klinkerweg ligt ca 50 pCt boven dat van een beton- en ongeveer 500 pCt boven dat van een asfaltweg. Uit het oogpunt van brandstofeconomie is er aanleiding een verschuiving van straatklinkers naar asfalt of beton te overwegen, mede in verband met het feit, dat zich overbezetting in de ene tak van wegenbouw en onderbezetting in de andere, nl. de asfalt- en betonwegenbouw, voordoet.

— SOMMAIRE —

B. BOLMEIJER, Sept augmentations générales des salaires, le fisc et le développement des prix.

Des sept augmentations générales des salaires qui ont eu lieu en Hollande, six avaient pour but d'adapter les salaires au coût augmenté de la vie; la dernière, qui est entrée en vigueur le premier octobre 1954, visait à faire profiter les salariés de la prospérité accrue. Dans le présent article l'auteur rend compte des résultats d'une enquête qu'il a faite pour savoir dans quelle mesure l'adaptation des salaires aux prix et la participation à la prospérité ont été réalisées.

Dr M. NEIRYNCK, La lutte pour la semaine de cinq jours en Belgique.

A titre d'explication des causes et du développement de la lutte intense pour la semaine de cinq jours en Belgique, l'auteur attire l'attention sur les répercussions de l'action syndicale sur la politique générale et vice versa. L'auteur fait remarquer que la semaine de cinq jours est actuellement surtout une question de prestige. On ferait bien de rapporter la discussion à ce sujet sur le terrain purement social et économique. Si l'on y est disposé, l'éventualité d'appliquer rationnellement la semaine de cinq jours dans de nombreuses entreprises belges dans un climat social amélioré doit être jugée possible.

E. J. MULLER, Economie de combustibles.

Il y a de sérieuses raisons d'agir de façon économique avec les combustibles. L'auteur propose de passer lors de la construction des routes de pavés au bitume ou au béton, étant donné que ces derniers exigent considérablement moins de combustibles. Ce changement est également important parce que la construction d'appartements doit lutter avec la pénurie de matériaux et que les entreprises de construction de routes bitumées et bétonnées disposent de commandes inférieures à leur capacité.

„Zeven loonronden”, de fiscus en het prijsverloop

Inleiding.

In „E.-S.B.” van 22 September 1954 heeft Drs J. H. Zoon onder de titel „Zeven loonronden” in het kort de ontwikkeling geschetst van de in de na-oorlogsjaren in ons land tot stand gekomen loonronden, ten aanzien waarvan hij o.a. opmerkt, dat zo men voor de telling daarvan als criterium aanneemt „een stootsgewijze en blijvende verhoging der lonen en salarissen van vrij algemene aard”, in het behandelde tijdvak zes van die ronden hebben plaats gevonden; de zevende stond inmiddels voor de deur.

De zes loonronden hadden, zoals uit het betoog van Drs Zoon blijkt, in het algemeen geen verdere pretentie dan de lonen en salarissen aan de veelal gestegen kosten van levensonderhoud aan te passen; bij de laatste, die per 1 October 1954 is ingegaan en die de naam van „welvaartsloonronde” heeft verkregen, zat de bedoeling voor de werknemers in de gestegen welvaart te doen delen.

Daar het dienstig kan zijn te weten in welke mate bedoelde aanpassing van de lonen aan de prijzen en het deelnemen aan de welvaart is geëffectueerd, heb ik dien-aangaande, voor zover het beschikbare materiaal dit mogelijk maakte, een onderzoek ingesteld, waarvan de resultaten hierna worden besproken; de invloed van de belasting op het inkomen is mede in het onderzoek betrokken en gaat aan de bespreking vooraf.

De belastingdruk op het inkomen.

De belastingdruk komt in de hierbij geplaatste grafiek en in de tabellen I t/m III tot uitdrukking.

In de grafiek, welke ter oriëntering dient en daarom het eerst aan de orde wordt gesteld, is de belastingdruk op de constant veronderstelde *nominale* inkomens van gehuwden met twee niet-verdienende kinderen voor de aangegeven perioden en voor het jaar 1954 in beeld gebracht. Zij sluit aan op de gegevens welke in mijn in „E.-S.B.” van 8 December 1954 opgenomen artikel zijn verwerkt en brengt tevens de belastingdruk in beeld welke ontstaat krachtens het bij de Wet van 15 Augustus 1955 (Stbl. 370) vastgestelde tarief voor het jaar 1956 (Tarief 1956).

Men kan er ook de reële belastingdruk, zoals die in genoemd artikel is omschreven en nader in tabel I tot uitdrukking komt, van aflezen.

Ten einde de relatieve druk zowel op de lage als op de hoge inkomens even duidelijk te doen uitkomen is de grafiek op blz. 1018 op dubbel logaritmische schaal getekend. Een gewone schaal zou te veel ruimte vergen, terwijl de verhoudingen moeilijk afleesbaar zouden worden.

Blijkens het betreffende snijpunt in de curve 1935/1939 is de druk op de *nominale* inkomens, die zoals in het bewuste artikel is opgemerkt, naar verhouding van die periode in de jaren 1948/1950, 1951/1953 en 1954 *lager* was geworden voor de inkomens tot resp. rond f 4.000, f 7.000 en f 9.000 volgens het tarief voor 1956 verder verlaagd tot ca f 11.000.

De marge beneden welke geen belasting verschuldigd is, is bij het nieuwe tarief verder opgeschoven. In tegenstelling daarmee blijft de druk op de *belastbare* inkomens in de lagere regionen (tot ca 20 mille) relatief zwaar. De progressie als zodanig ondergaat bij het nieuwe tarief (1956) in verhouding tot het vorige (1954) weinig verandering; zij komt slechts op een ietwat lager niveau. Een en ander brengt mee, dat ook de reële belastingdruk, welke in het geciteerde artikel is besproken, weinig verandering ondergaat, zodat de belastingdruk in wezen zwaarder dan de geconstateerde lagere regionen op de genoemde inkomens doet vermoeden. Dit komt mede tot uitdrukking in tabel I, waaruit blijkt, dat op de met het indexcijfer gegroeid veronderstelde inkomens een zwaardere druk dan in 1938/1939 rust; reeds op een huidig nominaal inkomen van f 4.245, waarvan de reële waarde gemeten in guldens van 1938/1939 rond f 1.500 beloopt, is de druk zwaarder dan op een inkomen van ca f 1.500 in 1938/1939.

Fiscale loonkorting.

De relatie tussen de fiscus en de loonronden komt tot uitdrukking in de tabellen II en III op blz. 1019. In de eerste is de invloed van de belasting op het inkomen aangegeven t.o.v. de zes-procents-welvaartsloonronde; de tweede toont de fiscale invloed aan op een eventueel op de welvaartsloonronde aansluitende loonronde van eveneens zes procent, onder de werking van het tarief 1956.

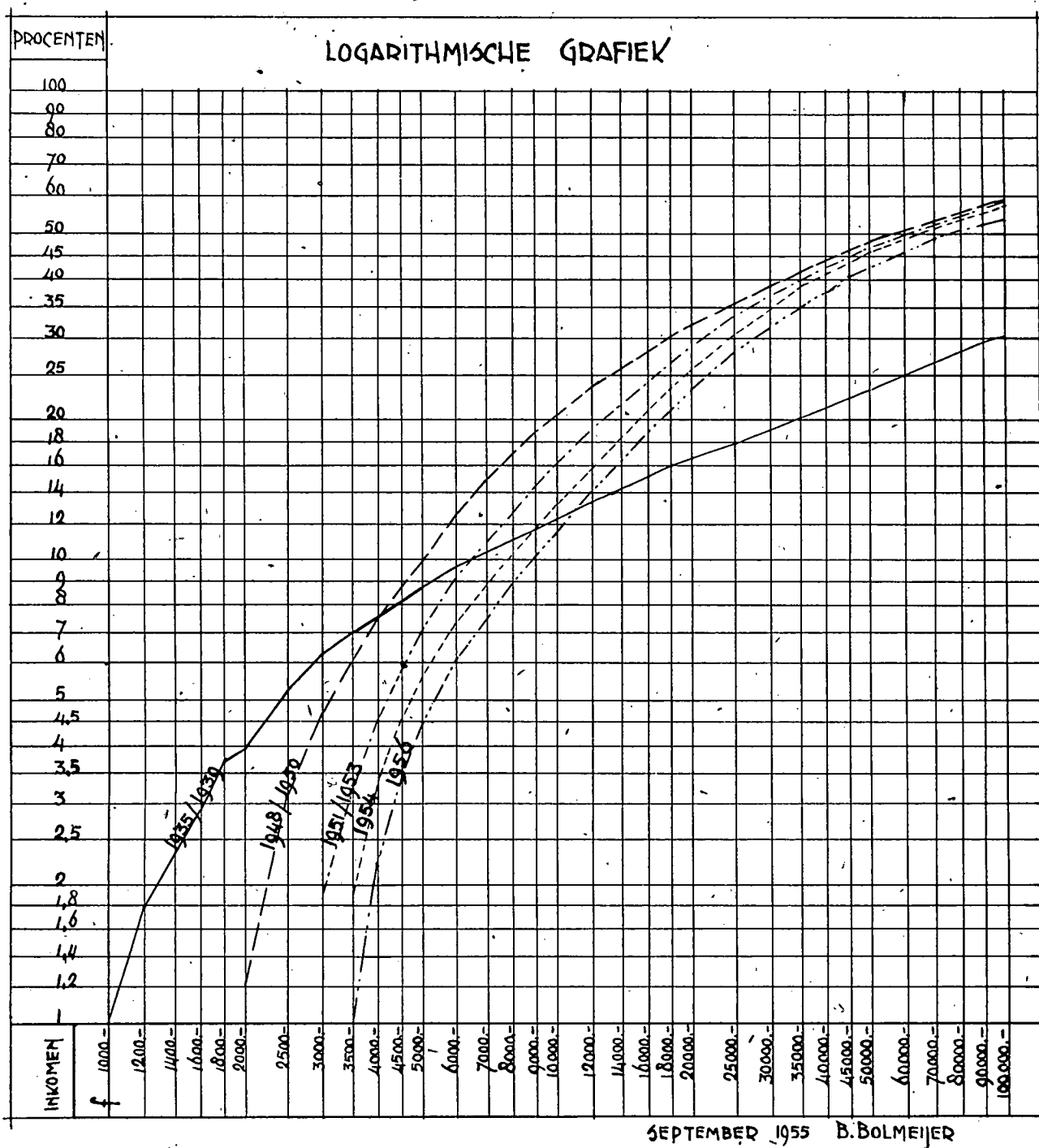
In rubriek A van tabel II is t.a.v. gehuwden, van gehuwden zonder kinderen en van gehuwden met één kind, resp. twee kinderen, de *korting* aangegeven, welke op de 6 pCt verhoging plaatsvindt, uit hoofde van de door

TABEL I.

Zuiver inkomen in de jaren			Bedrag der belasting			Belasting in procenten			Belasting in	
1938/39	1948	1955	van de inkomens van gehuwden met twee niet-verdienende kinderen vermeld in de kolommen						1948	1956
Berekend naar de prijsindexcijfers van het levensonderhoud van arbeidersgezinnen op basis 1938/39 = 100			1	2	3	1	2	3	in procenten van 1938/39	
			in de jaren							
100	206	283	1938/39	1948	1956	1938/39	1948	1956		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
f 1.000	f 2.060 a)	f 2.830 a)	f 9	f 30	f —	0,9	1,5	—	167	—
„ 1.500	„ 3.090	„ 4.245	„ 39	„ 149	„ 125	2,6	4,8	2,9	185	111
„ 2.000	„ 4.120	„ 5.660	„ 78	„ 326	„ 316	3,9	7,9	5,6	203	144
„ 2.500	„ 5.150	„ 7.075	„ 133	„ 549	„ 557	5,3	10,7	7,9	202	149
„ 3.000	„ 6.180	„ 8.490	„ 189	„ 796	„ 818	6,3	12,9	9,6	205	152
„ 5.000	„ 10.300	„ 14.150	„ 435	„ 2.140	„ 2.397	8,7	20,8	16,6	239	194
„ 7.000	„ 14.420	„ 19.810	„ 721	„ 3.756	„ 4.632	10,3	26,0	23,4	252	227

a) Verminderd met f 100 om aan te sluiten aan het tarief der loonbelasting.

BELASTINGDRUK OP HET INKOMEN VAN GEHUWDEN MET TWEE NIET-VERDIENENDE KINDEREN, IN PROCENTEN VAN HET ZUIVER INKOMEN, IN DE GEMEENTE QDONINGEN ...

deze verhoging *meer* verschuldigde belasting volgens het tarief 1954. In rubriek B is het *voordelig verschil* aangegeven tussen de belasting van de verhoogde inkomens naar het in 1954 geldende tarief, vergeleken met dat van 1956. De bedragen, vermeld in de rubrieken A en B, zijn uitgedrukt in procenten van de inkomens vóór hun verhoging met 6 pCt (kolom 1) in de rubrieken C en D opgenomen. Ten slotte zijn in rubriek E de voor- resp. nadelige verschillen aangegeven, welke bestaan tussen de percentages vermeld in de rubrieken C en D.

Blijkens rubriek C van tabel II kwam een niet onaan-

zienlijk deel van de loonsverhoging aan de fiscus ten goede. Voor ongehuwden beliep die korting, uitgedrukt in procenten van de inkomens welke golden vóór het tijdstip van ingang der loonsverhoging, 1,6 tot 3,19; voor de groep die in dezen het minste nadeel lijdt, die der gehuwden met twee niet-verdienende kinderen, liep de korting op van 1,07 tot 2,23 pCt. Het aandeel waarmede de werknemers in de gestegen welvaart participeerden is dus uit hoofde van de belasting op het inkomen, gedurende het tijdvak van 1 October 1954 tot 1 September 1955, naar uit deze berekeningen moge blijken, *voor*

zover hun loon buiten de belastingvrije zone was gelegen, aan een zeer hoog disagio onderhevig geweest.

Ingaande laatstgenoemde datum trad, naar uit de rubrieken D en E moge blijken, ten gevolge van de verlaging van de belasting in zoverre verbetering in, dat het disagio geheel of ten dele kon worden afgeschreven. Bedenkt men echter, dat deze afschrijving tot stand is gekomen door inbreng van de claim welke de werknemers op de belastingverlaging hadden en die als zodanig niet meer voor andere doeleinden kan worden aangewend, dan vertoont de balans weer een minder gunstig beeld.

Het nieuwe tarief (1956) brengt weinig verandering in de situatie. Bij toekenning van een eventueel nieuwe loonronde, in orde van grootte van de welvaartsloonronde, zal blijkens rubriek B van tabel III, wederom een belangrijke korting op die loonsverhoging door de fiscus worden toegepast, welke korting in grote trekken overeenkomt met die volgens het tarief 1954 (rubriek C van tabel II).

Op grond van vorenstaande fictieve berekeningen mag m.i. worden geconcludeerd, dat indien een nieuwe stootsgewijze en blijvende verhoging van de nominale regelingslonen (bruto-lonen) in orde van grootte van de behandelde loonronden niet tevens gepaard gaat met een op die loonsverhoging afgestemde verlaging van de belasting op het inkomen, of uit anderen hoofde ter zake geen compensatie plaatsvindt, t.a.v. die inkomens welke buiten de belastingvrije grens vallen, een naar gelang van de tariefklassen waarnaar de belasting wordt berekend meer of minder aanzienlijk deel van de loonsverhoging aan de fiscus ten goede komt.

Mocht die loonsverhoging worden berekend naar — en afgestemd zijn op — het indexcijfer, dat betrekking heeft op het levensonderhoud van arbeidersgezinnen, bij de bepaling waarvan, voor zover bekend, rekening wordt gehouden met de belasting voor bruto-weeklonen tot maximaal f 60, dan ligt het voor de hand, dat de hoger liggende inkomens bij toekenning van eenzelfde procentuele verhoging als de lagere inkomens, in geringere mate compensatie voor de verhoogde belasting op het inkomen

vinden dan die lagere inkomens; de belasting op het inkomen werkt in dat geval dus nivellerend.

De aanpassing aan de prijzen.

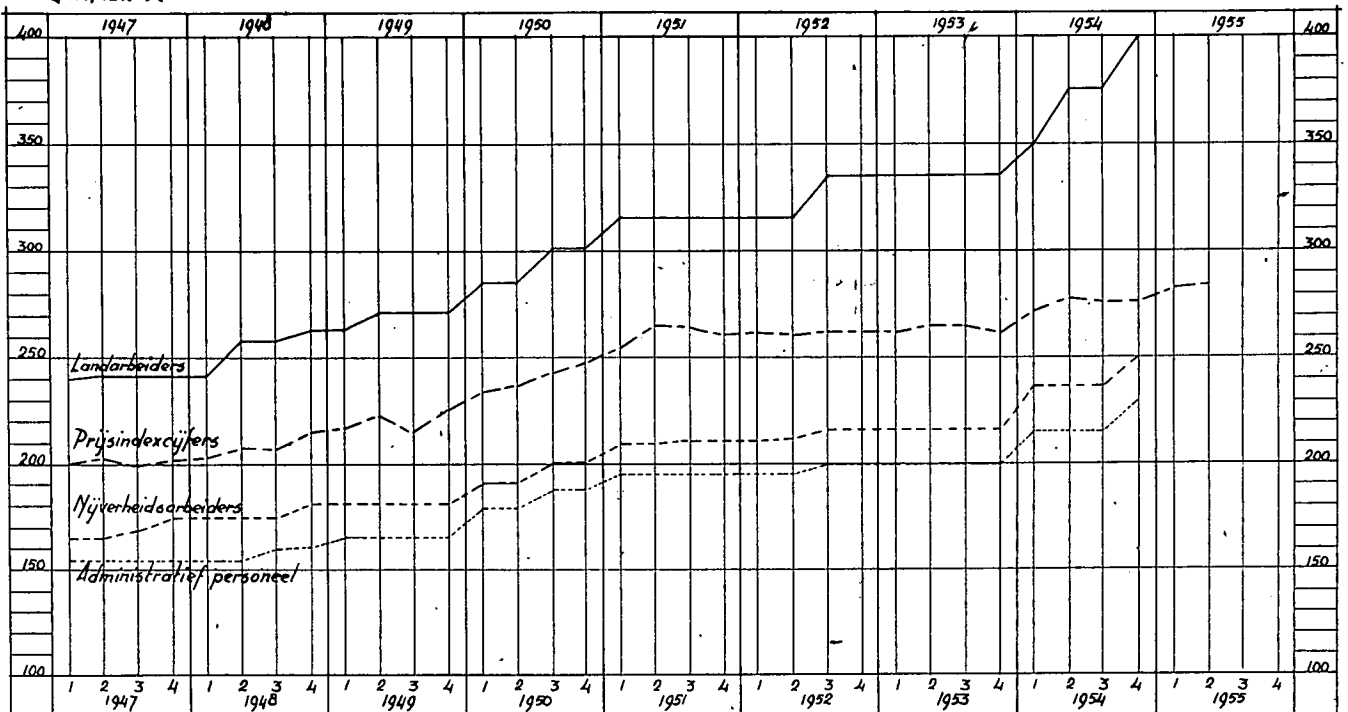
Ter gelegenheid van de discussies in de 33e vergadering van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, betreffende de bezoldiging van het overheidsperoneel, bij welke gelegenheid de lonen van de, niet in tarief werkende, arbeiders in de metaalindustrie als vergelijkingsmateriaal uit de particuliere sector in het geding zijn gebracht, werd van regeringswege gesteld ¹⁾, dat door de verschillende loonronden, aanvankelijk die van kort na de oorlog, later — na Korea — die van 1950/1951, de waardevermindering van het geld volledig is opgevangen. Mede met het oog op het feit, dat voor het overheidsperoneel bovendien nog afzonderlijke voorzieningen waren getroffen, waarbij met name op die van 1948 en 1953 alsmede op de in behandeling zijnde werd gewezen, was men van regeringswege van oordeel, dat de Overheid haar personeel in geen geval heeft gedupeerd, doch integendeel de nadelige gevolgen van de waardevermindering van het geld meer dan goedge maakt heeft.

Bij dat betoog wordt dus blijkbaar uitgegaan van de premisse, dat de lonen zowel van bedoelde arbeiders uit de particuliere sector als die van het overheidsperoneel, vergeleken met vóór de oorlog, door de diverse loonronden in die mate op de prijzen zijn aangepast, dat de waardevermindering van het geld volledig is opgeheven en dat het overheidsperoneel onder de gegeven omstandigheden in de gunstigste positie verkeert.

Ten einde een en ander op ruimere schaal te peilen heb ik, met gebruikmaking van het beschikbare statistische materiaal, bedoelde aanpassing van de lonen aan de prijzen nader onderzocht en de resultaten daarvan in de hierbij opgenomen grafieken A ²⁾ en B in beeld gebracht; daarop aansluitende gegevens betreffende enkele representatieve figuren uit de overheidssector zijn in tabel IV op blz. 1019 opgenomen.

¹⁾ Handelingen Eerste Kamer der Staten-Generaal (zitting 1954/1955, blz. 2205)
²⁾ „Met, schriftelijke machtiging van de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek overgenomen uit „Regelingen van lonen en andere arbeidsvoorwaarden in Nederland op 31 December 1954”.

Indexcijfers van lonen volgens regelingen van volwassen mannelijke arbeidskrachten op het einde van het kwartaal (basis: Juni 1938/Juni 1939 = 100)
GRAFIEK A

1/Aangevuld met prijsindexcijfers van het levensonderhoud van arbeidersgezinnen op het einde van het kwartaal (basis: 1938/1939 = 100)
 B.S. 130.55
 September 1955 B. Dolmeijer

Als toelichting moge het volgende dienen.

Grafiek A. In deze grafiek is, naar in de desbetreffende publicatie is vermeld, op basis 30 Juni 1938/30 Juni 1939 = 100 het verloop van de *regelingslonen* voor volwassen mannelijke arbeidskrachten in beeld gebracht en wel afzonderlijk voor arbeiders in de akkerbouw en veehouderij, in de nijverheid (24 bedrijfspgroepen) en voor administratief personeel in het bankbedrijf, het levensverzekeringsbedrijf en de metaalindustrie. Voor deze laatste personeelscategorie zijn de cijfers in de basisperiode geschat. De gegevens hebben uitsluitend betrekking op de lonen volgens regelingen van tijdloonwerkers; *oververdiensten uit hoofde van arbeid in tarief enz. zijn dus buiten beschouwing gelaten.*

100 eveneens door het C.B.S. verstrekt. Aangezien de reeks waaraan deze curve is ontleend evenals die betreffende het verloop van het prijsniveau door koppeling als hiervoor bedoeld is verkregen, geven de curven dus een globale indicatie van het verloop van bedoelde lonen en van het inkomen per hoofd; het geheel draagt dus het karakter van een raming.

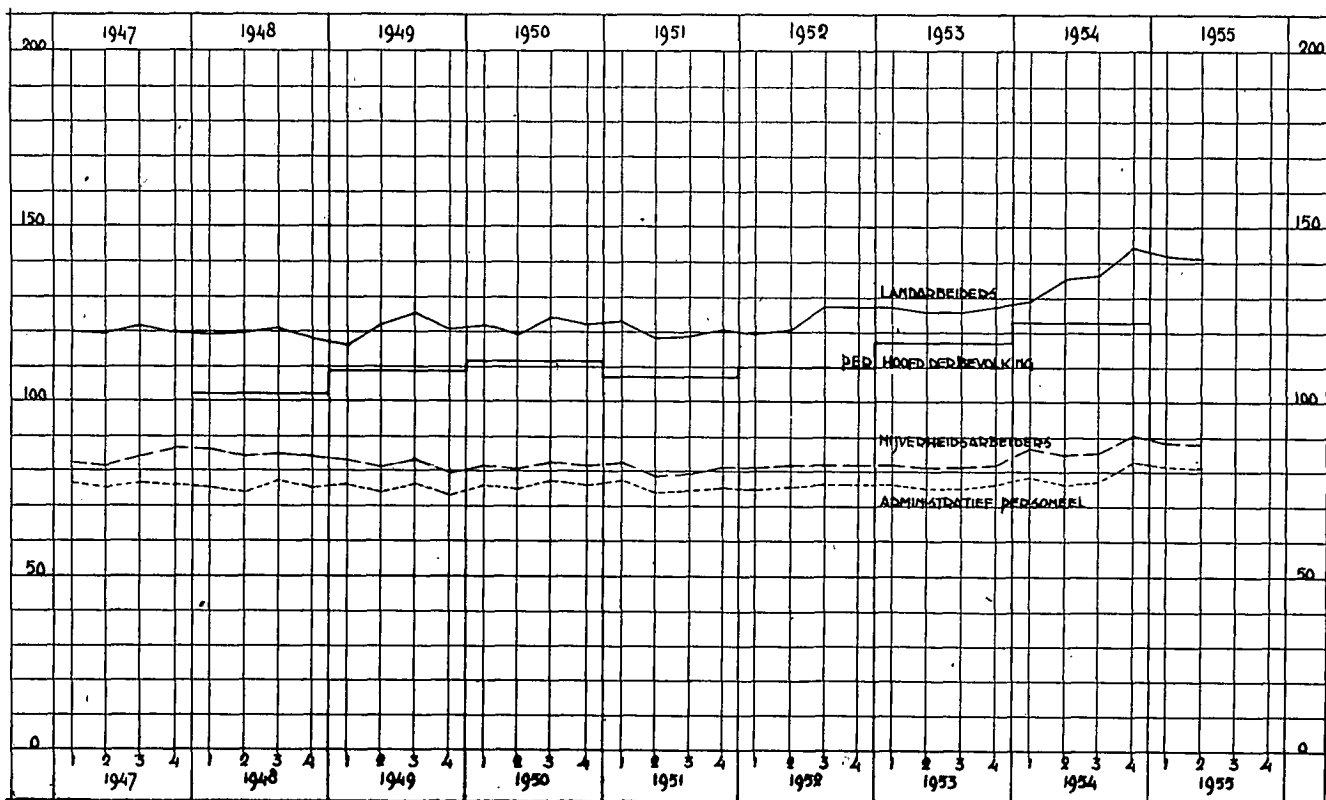
Tabel IV spreekt m.i. voor zich zelf, zodat een toelichting daarvan gevoegelijk achterwege kan blijven.

Conclusies.

1. In de lijnen van grafiek A komt de invloed van de algemene loonronden (5 pCt, 1 Januari 1950, 1 September 1950, 22 Maart 1951, 1 Januari 1954, 6 pCt October

GRAFIEK B

DEËEL NATIONAAL INKOMEN PER HOOFD DER BEVOLKING OP BASIS 1938 = 100 EN HET DEËLE INKOMEN VAN VOLWASSEN MANNELIJKE ARBEIDSKRACHTEN BEREKEND NAAR DE VOOR HEN GELDENDE REGELINGSLOREN OP BASIS 1938/1939 = 100

SEPTEMBER 1955 B. BOLMEIJER

Het verloop van het prijsniveau is ontleend aan een publicatie van het C.B.S. ³⁾ en door mij op basis 1938/1939 = 100 ingevoegd in de grafiek; de cijfers voor 1955 zijn op de bekende welwillende wijze door dat Bureau te mijner kennis gebracht. Daar de indexcijfers, welke betrekking hebben op het levensonderhoud van arbeidersgezinnen, zijn verkregen door koppeling van twee van elkaar onafhankelijke reeksen, zijn de in de grafiek verwerkte cijfers niet absoluut; de curve heeft derhalve het karakter van een raming.

Grafiek B. Met behulp van de zo even genoemde indexcijfers zijn de in grafiek A. vermelde lonen op basis 1938/1939 = 100 op hun reële waarden herleid. De gegevens betreffende de curve van het reëel nationaal inkomen per hoofd der bevolking ⁴⁾ zijn op basis 1938 =

1954) en van de bijzondere voorzieningen (Joekesgulden 1 November 1948, premie Wachtgeld- en Werkloosheidsverzekering 1 Juli 1952) duidelijk tot uitdrukking.

Aan het eind van het 1e kwartaal 1947 blijkt het prijsniveau, vergeleken met de basisperiode (1938/1939) met 100 pCt, de regelingslonen van de landarbeiders met 140 pCt te zijn gestegen; de regelingslonen van de nijverheidsarbeiders en die van het administratief personeel volgen met 65 en 53 pCt. Laatstgenoemde personeelscategorieën boeken dus t.o.v. het stijgingspercentage van het prijsniveau een achterstand van resp. 35 en 47 pCt.

Aan het eind van het 4e kwartaal 1954 belopen de stijgingen, vergeleken met 1938/1939, resp. 177, 300, 150 en 130 pCt; het aanvankelijk verschil tussen de stijging van het prijsniveau en de lonen van de nijverheidsarbeiders is tot 27 punten gereduceerd, dat van het administratief personeel is onveranderd.

Neemt men het eind van het 1e kwartaal 1947 tot

³⁾ Prijsindexcijfers van het levensonderhoud van gezinnen. Uitg. Mij W. de Haan N.V., Utrecht 1955.

⁴⁾ Thans door het C.B.S. aangegeven met: „index nationaal inkomen tegen constante prijzen” of met „hoeveelheidsindex van het nationaal inkomen”.

basis (100) dan beloopt aan het eind van het 4e kwartaal 1954 de stijging van het prijsniveau 38,5 pCt, die van de lonen resp. 66,7, 51,5 en 50,3 pCt; *de lonen zijn dus sedert het 1e kwartaal 1947 procentueel meer gestegen dan het prijsniveau, zodat de hiervoor geconstateerde achterstand van de nijverheidsarbeiders en het administratief personeel enigszins is ingelopen.*

2. In de lijnen van grafiek B, waarbij de reële lonen als maatstaf zijn genomen, zodat het beeld niet door „geld-illusie” wordt gecamoufleerd, ziet men een ander beeld dan in de lijnen van grafiek A, bij de samenstelling waarvan uitsluitend in nominaal geld is gedacht.

Het blijkt, dat het reële loon van de landarbeiders vergeleken met 1938/1939 = 100, aan het eind van het 1e kwartaal 1947 een verhoging van 20 pCt heeft ondergaan, welke stijging op het eind van het 4e kwartaal 1954 is opgelopen tot 44,4 pCt. De reële lonen van de nijverheidsarbeiders blijken, in dezelfde vergelijking, te zijn gedaald met resp. 17,5 en 9,7 pCt, die van het administratief personeel met resp. 23,5 en 17 pCt.

Neemt men ook hier het eind van het 1e kwartaal 1947 tot basis (100), dan blijkt op het eind van het 4e kwartaal 1954 het totaal aan loonsverhogingen een stijging van het reële loon van de onderscheidene personeelscategorieën van resp. 20,3, 9,5 en 8,5 pCt te hebben opgeleverd.

Met uitzondering van de reële lonen van de landarbeiders, waarvan de lonen zich boven hun honderdprocentpeil van 1938/1939 bewegen, valt t.a.v. de reële lonen van de nijverheidsarbeiders sedert het 4e kwartaal 1947 en van het administratief personeel sedert het 3e kwartaal 1948 tot aan het jaar 1954 geen enkele vooruitgang te bespeuren: nergens komen zij gedurende bedoelde tijdvakken boven hun op eerstgenoemde tijdstippen geldend peil uit.

Bij overdenking hiervan kan men, mocht men zich nog aan „geldillusie” overgeven, ten aanzien van de invloed welke de algemene loonronden op het reële loon hebben uitgeoefend, wel enigszins ontnuchterd worden.

3. Zoals ik destijds ook in mijn in „E.-S.B.” van 3 Februari 1954 opgenomen grafiek betreffende enkele rijksfunctionarissen heb gedaan, heb ik thans ter vergelijking van het verloop van de reële lonen van de drie personeelscategorieën een curve van het verloop van het reële inkomen per hoofd der bevolking in grafiek B opgenomen. Aan het opnemen van deze curve ligt hetzelfde principe ten grondslag welke in de praktijk bij toekenning van de 6 pCt loonronde in October 1954 incidenteel tot uitdrukking is gekomen, nl. het afstemmen van de lonen op de algemene welvaart. Daardoor wordt bij gebreke van een rechtsgeldige („wettelijke”) aanspraak a.h.w. een rechtsgrond tot het participeren in de algemene welvaart geschapen, waarbij als indicator de hoogte van bedoeld inkomen wordt aangenomen.

Met 1938 = 100 als basis luidt bedoeld verloop in de jaren 1948 t/m 1954 resp. als volgt: 102, 109, 111, 107, 110, 117 en 123.

Vergelijkt men deze cijfers met die welke hiervoor t.a.v. de behandelde reële lonen zijn geproduceerd, dan blijkt, dat, relatief gezien, alleen de landarbeiders, waarvan het loonpeil in 1938/1939 bijzonder laag was, in de welvaart participeren.

Met betrekking tot de nijverheidsarbeiders en het administratief personeel kan daarvan m.i. moeilijk worden gesproken; zolang hun reële lonen zich beneden het peil van 1938/1939 bevinden, blijven zij, tenzij men hun deelnemen aan de welvaart zeer euphemistisch verstaat, daarvan verstoken.

De zes-procents-welvaartsloonronde, die hun reële loon enige tijd heeft doen stijgen — blijkens de betreffende lijnen in grafiek B zijn deze reële lonen inmiddels weer op hun retour — heeft voor hen voorshands geen andere strekking, dan een sinds jaren bestaande achterstand in te halen.

4. Het verloop, zowel van het bruto-loon (maximaal regelingsloon) als van dat van het daarvan afgeleide reële loon van het burgerlijk rijksperoneel, valt af te meten met behulp van tabel IV, waarin de betrekkelijke gegevens voor enkele figuren, welke in dezen representatief kunnen worden geacht, zijn opgenomen.

Vergeleken met 1938/1939 = 100 blijken de regelingslonen van de onderscheidene figuren in 1948 te zijn gestegen met resp. 63, 48, 64 en 32 pCt. Per 1 Juli 1955, d.w.z. na verdiscontering van de jongste verhogingen, belopen de stijgingen, vergeleken met 1938/1939, resp. 133, 105, 131 en 145 pCt; die van de nijverheidsarbeiders en het administratief personeel op het eind van het 4e kwartaal 1954 resp. 150 en 130 pCt. Het verloop van de regelingslonen en salarissen van het overheidsperoneel ligt dus in hoofdzaak het dichtst bij laatstgenoemde personeelscategorie.

De reële lonen, welke vergeleken met 1938/1939 = 100 in 1948 met resp. 21, 28, 20 en 36 pCt zijn gedaald, blijken per 1 Juli 1955 hun achterstand enigszins te hebben ingelopen: Per die datum beloopt de achterstand resp. 18, 27, 18 en 14 pCt t.o.v. 1938/1939; die van het nijverheidsperoneel en het administratief personeel bedragen resp. 12 en 19 pCt. Ook hier komt de verhouding het meest met die van het administratief personeel overeen.

De zienswijze, dat de Overheid haar personeel in geen geval heeft gedupeerd, doch integendeel de nadelige gevolgen van de waardevermindering van het geld, via de regelingslonen en salarissen voor dat personeel meer dan goed gemaakt heeft, vindt in bovenstaande cijfers geen steun.

Hét tegendeel is m.i. het geval; in stede van te zijn overgecompenseerd, zijn de regelingslonen en salarissen gemeten in guldens van 1938/1939 sedert de bevrijding tot heden niet alleen voortdurend in meerdere of mindere mate beneden hun peil van 1938/1939 gebleven, maar relatief gezien tevens beneden dat van de nijverheidsarbeiders en, over het geheel genomen, ook beneden dat van het administratief personeel.

Aangezien voor de berekening van de reële waarden van de salarissen van de ambtenaren de hiervoor besproken indexcijfers van het levensonderhoud van arbeidersgezinnen zijn gebezigd, zodat wat de belasting betreft, rekening is gehouden met op de inkomens van die gezinnen rustende belastingdruk, dan is, als men daarbij tevens in aanmerking neemt, dat de lonen en salarissen ook van het overheidsperoneel in 1938/1939 een peil hadden bereikt, dat mede naar het oordeel van de toenmalige Regering niet voor verdere verlagingen vatbaar was, de situatie hoogstwaarschijnlijk te optimistisch geschetst.

5. Ten slotte: de vraag in hoeverre de lonen van diegenen, waarvan het „loonzakje” met oververdiensten uit hoofde van arbeid in tarief enz. wordt aangevuld, aan het prijsniveau zijn aangepast en in welke mate deze betrokkenen aan de welvaart deelnemen, kan bij gebreke van statistische gegevens niet worden beoordeeld.

In verband met het feit, dat de maximum-percentages welke bij arbeid in tarief of accoord op het grondloon kunnen worden verleend, in het algemeen variëren van

10 tot 30 pCt ⁵⁾ mag intussen wel worden aangenomen, dat er een aanmerkelijk verschil in beloning bestaat tussen diegenen die uitsluitend naar de regelingslonen worden gehonoreerd en diegenen die in tarief- of accoordloon werken.

Een onderzoek, gebaseerd op de ingehouden loonbelasting, waartegen de belastingwetgeving zich niet verzet en waartoe de daarop ingestelde moderne loonadmini-

straties thans ruimschoots de gelegenheid bieden, zou in dezen het benodigd vergelijkend statistisch materiaal kunnen opleveren.

Het aldus ter beschikking komend materiaal zou m.i. niet alleen het inzicht ten goede komen, maar tevens goede diensten kunnen bewijzen om te voorkomen, dat bij toekenning van verdere procentuele loonronden nog grotere loonverschillen ontstaan, dan thans tussen de zo even genoemde twee categorieën van werknemers ongetwijfeld bestaan.

⁵⁾ Publicatie onder 2) genoemd.

Groningen.

B. BOLMEIJER.

Strijd om de vijfde week in België

Sinds enkele maanden is in België een scherpe strijd ontbrand rondom de vijfde week. Wie oorzaken en verloop duidelijk wil zien, moet aandacht schenken aan de weerslag van de syndikale actie op de algemene politiek en vice versa.

De syndikale strijd.

Op 24 oktober 1954, voor een aantal ondernemingsafgevaardigden, maakte de heer A. Cool, Voorzitter van het Algemeen Christelijk Vakverbond, bekend dat een uitgebreid petitionnement, zich richtend tot de Internationale Arbeidsorganisatie, zou worden georganiseerd, met het doel op een veralgemening van de vijfde week aan te sturen. Niettegenstaande de Europese Conferentie van de I.A.O. vroeger doorging dan aanvankelijk geschikt, konden 573.269 handtekeningen van Belgische arbeiders, bedienden en ambtenaren worden verzameld. Te Genève deed zich bij de overhandiging een bevreemdend incident voor: de Belgische werknemersafgevaardigde, de socialistische senator N. De Bock, stemde tegen de resolutie (in feite tegen het opnemen er van op de agenda), dan wanneer de Belgische regeringsafgevaardigde en de vertegenwoordiger van de werkgevers haar steunden.

Om de houding van de heer De Bock te begrijpen, moet men de politieke toestand zien, zoals hij zich alsdan in België voordeed. De verkiezingen van april 1954 hadden een einde gesteld aan de homogene C.V.P.-Regering en een socialistisch-liberale coalitie aan het bewind gebracht. Regeringskringen achtten het initiatief van de heer Cool door politieke bedoelingen ingegeven: het moest binnen afzienbare tijd de Regering moeilijkheden berokkenen.

De werkgevers keuren dus een actie voor de vijfde week op het internationale plan niet af: te Genève hebben zij het A.C.V. gesteund. De wegen van werkgevers en werknemers gingen eerst uiteen toen de opportuniteit van een nationale actie ter sprake kwam. Het A.C.V. oordeelde dat internationale arbeidsverdragen gewoonlijk een bekrachtiging zijn van sociale verwezenlijkingen in een aantal landen. Daarom had België de plicht tot concrete realisaties over te gaan, de internationale organisatie aldus beter in de gelegenheid stellend de regeling te veralgemenen. Het Verbond der Belgische Nijverheid wenste het A.C.V. op dit terrein niet te volgen: na officiële besprekingen stelde het, op 18 februari 1955, een tekst van protocol voor, dat de vijfde week afhankelijk maakt van internationale akkoorden. Het Algemeen Belgisch Vakverbond beklemdoende eveneens dit aspect van de kwestie en zo kon langs deze besprekingen feitelijk niets worden bereikt.

In mei 1955 publiceerde het A.C.V. een sociaal-

economisch memorandum waarin de eis tot geleidelijke verwezenlijking van de vijfde week, dank zij akkoorden tussen werkgevers en werknemers, opgenomen was, samen met andere eisen zoals het minimum uurloon van 20 fr. Ook het A.B.V.V. werkte een programma uit en vroeg de bijeenroeping van de Nationale Arbeidsconferentie. Hier gingen de wegen van de tweesyndikaten uiteen. De diepere oorzaak was de houding t.o.v. de Regering Van Acker. Het A.C.V. verwees naar de gamma sociaal-economische organisaties, in België uitgebouwd, die moet toelaten alle sociale geschillen vlot te behandelen, desgevallend op te lossen. Het A.B.V.V. verkoos een Nationale Arbeidsconferentie, welke de Regering de rol zou toebedelen van rechter-bemiddelaar, wat haar prestige kon verhogen. Het V.B.N. volgde het A.C.V., echter niet zo ver dat het, wat het A.C.V. publiek had verklaard, zou ingaan op elke uitnodiging tot een Nationale Arbeidsconferentie. Nieuwe officiële besprekingen leverden niets op.

In juli 1955 besloot het A.C.V. Zaterdagstakingen te organiseren „zowel om de werkgevers tot redelijke en billijke toegevingen te dwingen, als om de Regering tot een meer sociaal vooruitstrevende politiek aan te zetten”. Er was een nieuw element, nl. openlijke syndikale actie tegen de Regering. Ongetwijfeld manifesteerde zich in die periode een animositeit in de arbeidersmilieu's: de Belgische economie was in volle hoogconjunctuur, de produktie bereikte rekordcijfers, de beurs werd steeds onstuimiger, en in die zelfde periode werden nieuwe, hoofdzakelijk onrechtstreekse belastingen aan de bevolking opgelegd. De Regering verklaarde dat het A.C.V., indien het zijn actie doorzette, geen uitnodiging zou krijgen tot de Nationale Arbeidsconferentie. Het A.B.V.V. steunde de Regering en verbood elke deelneming aan de Zaterdagstakingen. Deze gingen door, met relatief succes.

De conferentie van 13 juli 1955 — noteer dat de deelnemers twistten over de naam; volgens de een was het een Nationale Arbeidsconferentie, volgens de ander helemaal niet — gaf slechts beperkte resultaten. De regeringsgezinde krant „Le Soir” resumeerde in een kadertje „Deux décisions majeures — le gouvernement poursuivra avec fermeté la politique des prix et salaires; la hausse du coût de la vie sera combattue, notamment en ce qui concerne les prix de la viande et du charbon”.

Het A.C.V. ging door met zijn Zaterdagstakingen en daarnaast kwamen volledige stakingen in beperkte sectoren, zoals te Gent in de machineconstructie. In de Limburgse mijnen werd van 25 juli af praktisch algemeen gestaakt. . . . Diezelfde dag was er te Brussel „toevallig” een bijeenkomst van de drie betrokken partijen: arbeiders, patroons en Regering. De Regering zou overgaan tot de installatie van een sociale studiec ommissie. De actuele

problemen werden besproken en om 1.30 u. 's nachts kon een akkoord bekend gemaakt worden. De speciale toelage voor de moeder thuis kwam opnieuw in voege, voor de geleidelijke invoering van de vijfdaagse week werd een procedure uitgewerkt en de 20 fr. uurloon werd in principe aanvaard.

De procedure werd als volgt vastgelegd: de paritaire comité's zullen een subcommissie met het onderzoek van het probleem belasten. In geval van akkoord worden datum en toepassingsmodaliteiten bepaald. Bij gemis aan akkoord komt de Centrale Paritaire Commissie tussen beide. Deze zal ook optreden wanneer de beslissing der paritaire commissies terugslag heeft op andere sectoren of op de gehele economie, of nog wanneer zij bijkomende lasten op de gemeenschap legt.

In september noteert men een voorname verwezenlijking: de gas- en electriciteitsbedrijven (ca 12.000 arbeiders) hebben van 11 september af de vijfdaagse week met 44 uur. In andere sectoren blijken de werkgevers eerder stug (na enige tijd zouden de patroons uit de metaalsektor, georganiseerd in Fabrimetal, radikaal weigeren verder te onderhandelen) en in hun houding worden zij gesterkt door de heer Rey, liberaal Minister van Economische Zaken, die het internationaal argument overtuigd tot het zijne maakt. Ook het A.B.V.V. komt nu in opstand, en de bedrijfstakken worden aangeduid waarin van 1 november af zou gestaakt worden: siderurgie, non-ferro metalen, mijnen, bepaalde sectoren van de metaalconstructie en van de scheikunde. Op 26 september begint alvast een staking in de synthetische bedrijven. Ook de bediendencentrales eisen de vijfdaagse week, speciaal in banken en grootwarenhuizen.

De tiende oktober brengt een verzoeningspoging. Weer zijn de betrokken partijen „toevallig” samen, ditmaal op volledig neutraal terrein, nl. in de Nationale Bank. Verscheidene suggesties worden gedaan, bijv. alle paritaire comité's bespreken opnieuw de vijfdaagse week — wordt een akkoord bereikt dan zal het Centraal Paritair Comité zonder verder onderzoek (in tegenstelling met de resolutie van 29 juli) bekrachtigen — wordt geen akkoord bereikt, dan zullen drie experts advies geven, waarna het Centraal Paritair Comité beslist; zijn de partijen niet akkoord dan herneemt elkeen zijn vrijheid van handelen. In ruil zou de stakingsactie worden geschorst. De vakbonden achtten een wijziging van procedure niet voldoende en vroegen van de patroons de formele belofte de vijfdaagse week in de zgn. basisindustrieën binnen een beperkte termijn te verwezenlijken. De patroons antwoordden dat het geen zin zou hebben in die omstandigheden experts aan te duiden. De verzoeningspoging was mislukt.

Onmiskenbaar is een openlijke prestigestrijd aan de gang tussen de twee syndikale machten, niet het minst sinds het A.B.V.V. aan het A.C.V. en de liberale vakbonden een uitnodiging tot het vormen van een eenheidsfront stuurde, „aangezien deze zich bij de eisen door het A.B.V.V. gesteld inzake de 45-uren over vijf dagen verdeeld, aansloten”. De leiding van het A.C.V. heeft in het antwoord onmiddellijk beklemtoond dat het initiatief van haar is uitgegaan. Intussen valt een zekere spanning in het christelijke kamp, waar ter gelegenheid van de strijd tegen de onderwijspolitiek van de heer Collard een opmerkelijke eensgezindheid heerste, niet te loochenen. Bij de christelijke werkgevers is de reactie tegen wat geheten wordt het syndikale, opbod bijzonder scherp, evenals ten andere bij de middenstandsbeweging welke

met de vijfdaagse week een sterke uitbreiding van het zgn. sluikwerk vreest.

De politieke strijd.

In België hebben enkele concrete beloften van de B.S.P. gedurende de kiesstrijd de ondergang van de homogene C.V.P.-Regering bespoedigd, speciaal de beloften van de 18 maand-legerdienst en van de 28.000 fr. pensioen. Het snel inlossen er van heeft de Regering Van Acker groot aanzien gegeven bij de bevolking. De actie voor de vijfdaagse week door het A.C.V. bewoog zich op gelijkwaardig plan. De kaartspeler, die plots vaststelt hoe zijn tegenspeler zijn taktiek heeft voorzien, geraakt gemakkelijk ontstemd. Zo was er in het socialistische kamp weinig sympathie voor het initiatief van het A.C.V., hetgeen zich o.a. manifesteerde te Genève. De werkgevers waren t.o.v. een meer internationale actie bepaald gunstig gestemd. Wellicht hebben zij ook ondersteld dat gans de actie zich zou beperken tot een onderlinge syndikale strijd. In die omstandigheden kon men het probleem onvoldoende rijp achten om het voor de bestaande sociaal-economische raden te brengen. De *vis originis* bleek naderhand voldoende om de zaak buiten de geconstitueerde lichamen te houden en haar te reserveren voor een conferentie, waarvan de aard omstreden werd, een toevallige bijeenkomst op een studiecommissie of in de Nationale Bank.

In het misprijzen voor de organisatie die tot doel heeft sociale betwistingen te behandelen, schuilt zeker een gevaar: aangezien belangrijke zaken toch elders besproken worden, zal men de gevestigde raden nog alleen aanzien als een soort academische instelling waar ongevaarlijk studiewerk wordt verricht. Het kan niet goed zijn dat vakbonden om reden van onderlinge strijd een organisatie, die zij zelf hielpen oprichten, in haar functies belemmeren.

De houding van het A.B.V.V. heeft een evolutie gekend. Oorzaak was o.i. zowel het succes dat het A.C.V. te beurt viel als de sociale spanning die sinds de lente 1955 aan het licht trad. Steeds meer mensen waren overtuigd van de wanverhouding tussen de resultaten van een economie in hoogconjunctuur en het aandeel dat ging naar de faktor arbeid. Zeker, de pensioenen werden verhoogd in 1954 en in de loop van het laatste jaar werden nieuwe bijdragen van de patroons geëist om de maatschappelijke zekerheid financieel gezond te maken, wat uiteindelijk de arbeiders ten goede komt. Het werd door de werknemers onvoldoende geacht, vooral toen nieuwe onrechtstreekse belastingen werden geheven. In die omstandigheden kan een arbeidersorganisatie, zij weze innig verbonden met een regeringspartij, moeilijk anders dan haar verantwoordelijkheid opnemen. Automatisch kwam het A.B.V.V. op het terrein dat reeds werd bewerkt door het syndikaat uit de oppositie. Met het doel zich te affirmeren, zou het desgevallend de inhoud van zijn programma verzwaren en de vorm verscherpen. De periode van de „surenchère” waarover de patroons zich ernstig beklagen!

Kansen van de vijfdaagse week.

De vijfdaagse week is in België thans hoofdzakelijk een prestigekwestie, die weinig transakties schijnt te dulden. En toch, ook in de syndikale milieu's wordt nog de vraag gesteld wat het beste is voor de arbeider: hoger inkomen dank zij loonstijging, ofwel hetzelfde inkomen maar met beperkte arbeidsduur. De bedrijven die overbezetting kennen, wensen natuurlijk de eerste oplossing. Zeker is dat de vermindering van de arbeidsduur bij de industriëlen

geringe sympathie vindt op het ogenblik dat het aanbod de vraag moeilijk volgt. De opposanten sluiten hierbij aan en beweren dat men in een *boom*-periode moet remmen, wil men straks niet voor een te diepe val komen te staan.

Een andere betwisting geldt de lange arbeidsdag. Men kent de strijd die destijds werd gevoerd voor de acht-urendag. In België is de herinnering aan lange werkdagen (11 uur en meer) nog levendig, speciaal in het Vlaamse land, waar de textielnijverheid deze wäntoestanden het meest heeft gekend. Vergeet daarbij niet dat thans de dagelijkse migratie vooral van Vlaamse arbeiders naar Waalse industriecentra of naar Brussel bij velen de werkdag vroeg laat beginnen en uitzonderlijk laat eindigen. In een recente studie van het Instituut Solvay (Brussel) over het Vlaamse stadje Lokeren, wordt gezegd: „dat het merendeel van de emigranten thans reeds 12 tot 14 uur per dag van huis weg is”. Is het logisch in die omstandigheden de werkdag nog te verlengen? Nu worden, ter verdediging van de vijfdaagse week, de reizen van de arbeiders evenzeer ter sprake gebracht. Voor de nijverheid zouden besparingen mogelijk zijn, terwijl de arbeider per week van één reis volledig vrijgesteld kan worden. De nijverheid is weinig gevoelig voor dit argument, hetgeen men gemakkelijk zal begrijpen, wetend dat langs de zeer goedkope werkabbonnementen de onkosten grotendeels gedragen worden door de gemeenschap. Redukties op arbeidsabbonnementen betekenen in de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen een jaarlijks verlies van 1.270 mln fr. Daarvan vallen 635 mln fr. rechtstreeks ten laste van de staatskas. Nog onlangs heeft de heer Segers, oud-Minister van Verkeerswezen, in de parlementaire commissie voorgesteld dat de nijverheid de last van de werkabbonnementen op zich zou nemen. Voor de verspreiding van de vijfdaagse week ware dit een goede zaak. Aan de andere kant moet dit stelsel toelaten het vervoer van de arbeiders rationeler te organiseren. De Staat kan, eventueel langs vrijstelling van sommige belastingen, de nijverheid schadeloos stellen voor deze nieuwe uitgave.

Het is mijn overtuiging dat juist de arbeiders die wegens de reis zeer lang van huis verwijderd zijn, het meest de vijfdaagse week zullen appreciëren. Zij zullen niet zo snel protesteren wanneer minder dan één uur bij de gewone werkdag wordt gevoegd met het doel tot een supplementaire vrije dag te komen. Juist de zware dagelijkse reizen zijn in mijn ogen een voornaam argument ten voordele van de vijfdaagse week.

Een argument van gans andere aard is de realisatie van de vijfdaagse week door bepaalde ondernemingen, zonder enigesyndikale druk. In het Antwerpse zijn deze fabrieken relatief talrijk, o.a. in de automontage. Citeren wij nog de

bekende Gevaert-fabriek. Vooral dit laatste voorbeeld is typisch: het gaat hier immers om een zeer gespecialiseerde onderneming die meer dan 90 pCt van haar produkten in het buitenland verkoopt.

Het ware goed de discussie omtrent de vijfdaagse week terug te brengen op het zuiver sociaal en economisch terrein. Voor de arbeiders kan de supplementaire vrije dag groot belang hebben om professionele, familiale en algemeen menselijke redenen. Bij de professionele rekenen wij o.a. de nieuwe mogelijkheden tot technische scholing. Heel wat bedrijven moeten thans bekwaam zijn de nieuwe lasten van deze hervorming te dragen. Zien zij nauwkeurig toe dan ontdekken zij beslist dat de regeling besparing toelaat, bijv. op het gebied van verlichting, enz. Bedrijven hebben de proef gewaagd en het resultaat was dikwijls gunstig. Is men akkoord om minder het prestige dan wel de realiteit op het oog te houden, dan moet de mogelijkheid, in een hersteld sociaal klimaat de vijfdaagse week rationeel door te voeren in talrijke Belgische ondernemingen, als ernstig worden aangezien.

Naschrift.

Onder de rechtstreekse dreiging van een uitgebreide staking had een nieuwe bijeenkomst plaats van Regering, werkgevers en werknemers op 27 en 28 oktober 1955. Zij leidde tot een protokol dat de goedkeuring bekam van de drie partijen. Hernomen wordt in feite de bemiddelingspoging, waarover hierboven sprake was, maar daarnaast komt een formele belofte van de patroons. Met orde, methode en geleidelijkheid, aldus het protokol, zal gestreefd worden naar de 45 urenweek, eventueel verdeeld over 5 dagen, echter „zonder de stabiliteit van de bedrijven en van de nationale economie in gevaar te brengen”. Wordt in de bedrijven paritair een akkoord bereikt, dan zal de Centrale Paritaire Commissie dit akteren; is er geen akkoord, dan neemt de C.P.C. de zaak ter hand, bijgestaan door drie experts, voor uiteindelijk advies. Met kracht zal een oplossing worden gezocht in de steenkolenmijnen. De datum van 1 januari 1956 wordt in het vooruitzicht gesteld. In de staalnijverheid is het 1 februari 1956. Als overgangsmaatregel zal de stikstofnijverheid, waar zoals gezegd een staking aan de gang was, de arbeidsduur verminderen tot 46.30 uur, terwijl de experts verzocht worden hun verslag neer te leggen vóór 15 december. Is het verslag ongunstig, dan zullen de betrokken partijen de zaak opnieuw onderzoeken; in het andere geval wordt de 45 urenweek eveneens op 1 februari gerealiseerd. De non-ferro metalen bekomen de hervorming reeds op 1 december a.s. In de banken wordt het vraagstuk onmiddellijk ter studie genomen.

De vakbonden verklaren dat nu spoedig in totaal 500.000 Belgische arbeiders het regime van de vijfdaagse week zullen kennen. Spontaan zal de beweging uitbreiding nemen. Een grote bekommernis blijft bij velen bestaan — zij vond ook haar weerslag in de laatste paragraaf van het protokol: de werkvoorwaarden van naburige en... concurrerende landen.

Kortrijk.

Dr MICHEL NEIRYNCK.

Brandstofeconomie

Nederland importeerde in 1954 ruim 7 mln ton kolen, tegen een gemiddelde prijs van ongeveer f 55 per ton c.i.f., dus voor een totaal bedrag van f 385 mln. Stellen wij onze behoefte aan vloeibare brandstoffen op rond f 250 mln, dan volgt daaruit dat wij momenteel aan vaste en vloeibare brandstoffen voor een waarde van f 600 à 700 mln per jaar moeten importeren.

Onze binnenlandse productie van kolen toont eerder een neiging tot dalen dan tot stijgen; hetzelfde kan worden gezegd van onze kolenproducerende buurlanden.

Stijgende lonen in de mijnbouw, moeilijkheden bij de voorziening met mijnarbeiders, uitputting van rijkere kolenlagen en de duurere bewerking van arme kolenlagen, stijgende zeevrachten etc., zijn indicaties dat ons op den duur nog hogere kolenprijzen te wachten staat. Daarbij komt als gevolg van het verhoogde welvaartspeil en de voortschrijding der industrialisatie, stijging der consumptie van kolen en olie in het eigen land, zodat gerust mag worden gesteld dat onze brandstofbehoefte een steeds zwaardere druk op onze handelsbalans zal

gaan uitoefenen. (Wij laten hierbij de ontwikkeling der atoomenergie buiten beschouwing).

Nu staat het er met die handelsbalans toch niet al te best voor, want het deficit, dat in 1952 f 504 mln bedroeg, steeg in 1953 tot f 885 mln en in 1954 tot f 1.629 mln. Het hiervoren genoemde cijfer van f 600 à 700 mln voor de import van brandstoffen vormt een belangrijke post in het deficit onzer handelsbalans; er is dus gegronde reden om met dit kostbare en steeds schaarser wordende artikel zuinig om te springen.

Wij mogen wel aannemen, dat de verhoogde brandstofprijzen automatisch tot een zekere economie in huishouding en bedrijf hebben geleid, doch zonder twijfel is de uiterste zuinigheid nog lang niet bereikt. Het is daarom van belang, na te gaan in hoeverre door omschakeling in het gebruik van brandstoffen een verdere besparing kan worden bereikt. Schrijver dezes heeft in dit verband reeds eerder gewezen op omschakeling in de wegenbouw.

Wij kennen in de Nederlandse wegenbouw drie verschillende vormen van bestrating, t.w. klinkers, cement en asphalt. Een op wetenschappelijke basis uitgevoerd onderzoek heeft indertijd aangetoond, dat voor deze verschillende vormen van bestrating zeer uiteenlopende hoeveelheden brandstoffen nodig zijn, t.w.:

100 m² klinkerweg vereist 9 mln calorieën;

100 m² betonweg vereist 6,5 mln calorieën;

100 m² asphaltweg vereist 1,4 mln calorieën.

Het calorieverbruik bij een klinkerweg ligt dus ongeveer 50 pCt boven dat van een betonweg en ongeveer 500 pCt boven dat van een asphaltweg. Het is met het oog op onze brandstofeconomie derhalve van groot belang de klinkerweg eens nader in ogenschouw te nemen.

Het verslag over 1954 van de Herstelbank vermeldt, dat de productie van baksteen vorig jaar 1.432 mln stuks (waalformaat) bedroeg en die van straatklinkers 528 mln (waalformaat). Het verslag vermeldt, dat zich bij de voorziening met metselsteen hier en daar moeilijkheden voordeden, hetgeen ook kan blijken uit de belangrijke daling van de voorraden van 103,3 mln stuks eind Februari tot 25,8 mln stuks in October, terwijl de voorraden straatklinkers eveneens een aanzienlijke daling te zien gaven, nl. van 63,8 mln stuks tot 16,3 mln stuks in dezelfde periode. Het is een algemeen bekend feit, dat naast de moeilijkheden bij de voorziening met arbeidskrachten, ook de voorziening met materialen in de bouwnijverheid oorzaak is van de trage ontwikkeling van de nieuwbouw.

Er is dus alleszins aanleiding — vooral met het oog op de te verkrijgen brandstofeconomie — een verschuiving van straatklinkers naar asphalt of beton en van straatklinkers naar baksteen te overwegen. Daarvoor zijn nog andere argumenten aan te voeren en wel de grote onderbezetting van het asphalt- en betonwegen bouwbedrijf.

In de jaren 1951, 1952 en 1953 hebben de Nederlandse wegenbouwers hun wegenbouwinstallaties belangrijk uitgebreid. Alleen reeds de leden van de Ned. Ver. van Wegenbouwers investeerden in die drie jaren een bedrag van f 12,5 mln in nieuwe machines, waardoor niet alleen de totale wegenbouwcapaciteit, doch ook de efficiency van de wegenbouw belangrijk werd opgevoerd. Het moet dan ook ten zeerste worden betreurd, dat de aan de

wegenbouwers verstrekte opdrachten belangrijk achterbleven bij hun potentiële capaciteit; hierdoor bleef niet alleen het wegennet in Nederland in zijn moderne ontwikkeling ten achter, doch moest tevens belangrijk duurder worden gewerkt dan bij volle bezetting van het wegenbouwmachinepark.

De capaciteit van het asphaltbeton wegenbouwbedrijf bedroeg in 1954, in specie uitgedrukt, 1.030.000 ton, waartegenover in dat jaar slechts een totaal aan opdrachten stond van 460.000 ton specie. Dit bedrijf was dus slechts tot een derde van zijn potentiële capaciteit bezet en er bestaat wel geen twijfel dat geen enkel bedrijf in Nederland met zo'n ernstige onderbezetting heeft te kampen ¹⁾. Wat betreft de productie van cementbeton wegen, verhouden zich de cijfers als 520.000 m³ beton capaciteit in 1954 tegen 320.000 m³ productie. De onderbezetting is hier dus iets gunstiger dan in het asphaltbetonbedrijf, doch bedraagt toch nog meer dan 50 pCt van de potentiële productie.

Wanneer wij nu tegenover dit onderbezettingsprobleem stellen de productie van 528 mln straatklinkers en daarbij in aanmerking nemen, dat deze vorm van bestrating een zoveel zwaardere aanslag pleegt op onze brandstofpositie ²⁾, terwijl anderzijds Nederland laboreert aan een tekort aan materialen in de huizenbouw, dan staan wij hier voor een probleem, dat zonder twijfel de belangstelling onzer autoriteiten, die belast zijn met de indeling van ons wegenbouwprogramma, waard is.

Schrijver dezes ontveinst zich niet dat er aan omschakeling van klinkerwegen op asphalt- of betonwegen talloze problemen vast zitten, die niet alle kunnen worden overzien, noch in een handomdraai worden opgelost. Met name geldt dit voor de aanleg van nieuwe wegen of daar waar de ondergrond bijzondere eisen stelt. Bij nieuwe wegen is het dikwijls van belang door middel van een klinkerbestrating, die gemakkelijker kan worden gerepareerd, de zettingsperiode te overbruggen, waardoor de kosten geringer zullen zijn dan wanneer men direct met aanleg van een asphalt- of betonweg begint. In de praktijk zal dikwijls blijken, dat het economisch wenselijke wordt belemmerd door het economisch of technisch mogelijke.

Het doel van dit artikel was uiteraard niet een gedetailleerde studie te maken van de vele technische en andere problemen, die aan een omschakeling van het ene wegtype op het andere zijn verbonden, doch slechts in het licht te stellen en belangstelling te wekken voor de brandstofeconomische problemen, die aan het vraagstuk van de wegenbouw vast zitten, en waaraan zijn gekoppeld problemen van overbezetting in de ene en grote onderbezetting in een andere tak van de wegenbouw.

Wassenaar.

E. J. MULLER.

¹⁾ Er zitten aan het probleem klinkers voor wegenbouw nog andere factoren vast, zoals uitputting van goede kleigronden, die daardoor geheel of gedeeltelijk voor landbouw of veeteelt ongeschikt worden, doch dit punt is in het kader onzer brandstofeconomie van ondergeschikt belang.

²⁾ Op het gebied van de dakpannenproductie liggen problemen die een zekere gelijkenis met die van de wegenbouw vertonen. Ook de dakpan is een product dat, in vergelijking tot een met mastiek gedekt dak, brandstof-intensief kan worden genoemd, terwijl ook de productiepositie van de dakpan in verhouding tot de behoefte ongunstig kan worden genoemd. Zo vermeldt het hiervoren geciteerde verslag van de Herstelbank: „Ten einde aan de moeilijkheden op de binnenlandse markt zoveel mogelijk het hoofd te bieden besloten de bij de Ned. Dakpannen Conventie aangesloten producenten, door middel van een interne contingentering, de export te beperken”. Deze daalde dan ook, zo gaat het verslag voort, van 21 mln stuks in 1953 tot 14,5 mln stuks in 1954.

INGEZONDEN STUK

De overtekening van emissies

De heer A. van Borselen te Rotterdam schrijft ons:

Het artikel van de heer Drs M. P. Gans in „E.-S.B.” van 21 September 1955 inzake de overtekening van emissies heeft ongetwijfeld in brede kring belangstelling getrokken. De huidige gang van zaken is zowel voor de emittenten (in de praktijk niet de vermogensvragers of, om met de gebruikelijke term van „Rechtsherstel” te spreken: „de uitgevende instellingen”, maar de emitterende banken) als voor de teleurgestelde en daardoor ontstemde inschrijvers dermate onbevredigend, dat het van groot belang is dat de moeilijkheden, die hier liggen, eens in breder kring dan tot nu toe het geval geweest is, bezien worden, ook al worden deze daarmee niet opgelost. Wat dit laatste betreft, maakt de heer Gans zichzelf wellicht geen al te grote illusies, bekend als het hem ongetwijfeld zal zijn, dat zowel in bankierskringen als in de boezem van de Vereniging voor den Effectenhandel veel over het euvel van de overtekening van emissies gedacht en geconfereerd is.

Dat het een euvel is, of eigenlijk zulks in de loop der jaren meer en meer geworden is, daarover is men het volkomen eens en dat het langzamerhand excessieve vormen heeft aangenomen, zodat elke toewijzing een schier onmogelijke taak wordt, weet ieder die met het emissiebedrijf van dichtbij bekend is. Er zijn tijden geweest dat het gebruik, inschrijvingen te majoreren, zich in rustiger banen bewoog en meestal beperkt bleef tot het domein van de effectenhandelaren, daarmee bedoeld de commissionnaires in effecten en de banken, welke buiten de kring van emittenten ener emissie stonden en die, terwille van hun cliënten, het risico namen van een inschrijving voor eigen rekening. Zolang dit majoreren met bescheiden bedragen geschiedde en de toewijzing daardoor altijd nog wel op een zeker percentage van de ingeschreven bedragen kon worden vastgesteld, was er voor de inschrijvers enig succes van te verwachten, doch door de omvang die het heeft aangenomen, zijn er moeilijkheden ontstaan waaruit niemand een oplossing weet. Het is een „geluk” als er nu en dan een emissie voorkomt, waarvan het succes minder groot is dan verwacht werd, omdat het teveel toegewezen dan maant tot grotere voorzichtigheid bij volgende gelegenheden. Intussen, zoals de zaken nu staan, kan er van een procentuele toewijzing-geen sprake zijn, direct al omdat er tal van inschrijvingen binnenkomen waarvan, zelfs bij een geringe procentuele toewijzing, de financiële consequenties de kracht van de inschrijvers verre te boven zouden gaan. Emittenten zijn daarom genoodzaakt een zeker distributiesysteem toe te passen, waarbij taxaties omtrent boniteit, financiële draagkracht, cliëntenkring e.d. moeten worden verricht, met al de risico's voor het begaan van onjuistheden en onbillijkheden daaraan verbonden.

Wie nu mocht denken dat alleen de teleurgestelde beleggers met de huidige situatie weinig ingenomen zijn, ziet over het hoofd dat emitteren betekent, zoals de heer Gans zegt, het leggen van contact tussen vragers naar en aanbieders van vermogen en dat dus de emitterende banken van hun kant er belang bij hebben de bonafide belegger zo goed mogelijk te bedienen, opdat een uitgebrachte emissie goed geclasseerd worde. Feitelijk zoekt men voortdurend naar een oplossing, die echter nog niet gevonden is en dat ook de heer Gans die niet onmiddellijk brengt, doet niets af aan het belang van zijn artikel, dat

wellicht nog meer geïnteresseerden aan het denken zet over een kwestie, die het aanzien van de Amsterdamse beurs ten nauwste raakt.

De heer Gans vangt zijn artikel aan met een onderzoek naar de oorzaak van overtekening van emissies en uit zijn betoog blijkt dat hij deze vooral ziet in te aantrekkelijke emissievoorwaarden. Inderdaad ligt daar voor een groot deel de kern van de zaak, doch de vaststelling dezer voorwaarden is minder eenvoudig dan het in zijn artikel wordt voorgesteld. Allereerst is er het belang dat de uitgevende instelling heeft, enerzijds bij een zo laag mogelijke rente en een zo hoog mogelijke emissiekoers, doch anderzijds ook bij een volledig succes van de emissie. Teneinde tot dit laatste te geraken zal het bankconsortium, hetwelk de lening heeft overgenomen, zich moeten afvragen wat het belegend publiek in een bepaald geval zal zeggen van de (soort) debiteur, van de looptijd der lening en van het rentetype niet alleen, maar ook — wat in deze tijd heel belangrijk is — welke houding de institutionele beleggers en de spaarbanken zullen aannemen, en wat in deze gevallen het opnamevermogen van de markt zal zijn. Het is duidelijk dat hier grote risico's kunnen liggen, als men denkt aan het onverwacht gelijktijdig uitkomen van een andere obligatie-emissie of zelfs van een aandelenuitgifte als bijv. van Philips, welke op een groot gedeelte van het op de kapitaalmarkt beschikbare bedrag beslag legt. Al deze kansen moet het bankconsortium trachten in de emissievoorwaarden te verdisconteren, waarbij dan nog een zekere marge aanwezig moet zijn voor niet te voorziene ingrijpende gebeurtenissen, als plotselinge discontoverhogingen in het binnen- of buitenland, internationale politieke feiten e.d.

Dit alles maakt de vaststelling van emissievoorwaarden, zelfs na een grondige studie van de marktsituatie uiterst moeilijk en het vigerend rendementspeil voor soortgelijke leningen, als genoemd door de heer Gans, kan hier ook weinig helpen. De beurskoers nl., als factor voor de berekening van dit peil, heeft meestal betrekking op kleine transacties en wordt in elk geval bepaald door wat een belegger, die op het onderhavige fonds zijn keus heeft laten vallen, betalen wil. Daarentegen moet bij een emissie een groot aantal gegadigden worden gekweekt, die aanvankelijk geen voornemen hadden obligaties als de aangeboden aan hun portefeuille toe te voegen en de stoot daartoe moet komen van de emissie- en leningvoorwaarden.

Als wij de verschillende remedies, waarvan de heer Gans minder of meerder succes verwacht om het euvel van de overtekening op te heffen, een ogenblik onder de loupe nemen, dan is dit alleen om te doen weten dat al deze mogelijkheden door hen die bij het emissiebedrijf direct betrokken zijn en die verantwoordelijkheid dragen zowel tegenover de uitgevende instellingen als tegenover de beleggers, reeds van alle kanten overwogen zijn, zonder dat zulks tot een resultaat leidde of zelfs kon leiden. Voorop sta, dat het maken van vergelijkingen met het buitenland niet goed mogelijk is, omdat de emissiepraktijk als geheel in het ene land verschilt van die in het andere.

De heer Gans noemt als algemene oorzaak van een te grote relatieve aantrekkelijkheid van de emissievoorwaarden — waardoor de overtekening ontstaat — het feit dat deze voorwaarden te lang vóór de inschrijvingsdatum

worden vastgesteld en hij bepleit het bepalen van de emissiekoers (slechts één der voorwaarden) zo dicht mogelijk vóór de datum waarop de inschrijving wordt opengesteld. Hier gaat al direct de vergelijking met Amerika, waar vaak al direct de emissie komt, in de meeste gevallen meestal in grote posten door de effectenhandel genomen wordt teneinde later bij de beleggers te worden ondergebracht. In ons land echter geschiedt de plaatsing rechtstreeks bij het publiek, hetwelk zich beraden wil over het object en de voorwaarden alvorens op een emissie in te schrijven. Vaststelling van de emissiekoers op het laatste ogenblik zou alleen leiden tot het royeren van inschrijvingen van hen, die de koers te hoog zouden vinden. Hoe nauw dit luistert moge blijken uit het feit, dat tal van beleggers principieel niet deelnemen aan leningen die ook maar een fractie boven pari worden uitgegeven. De heer Gans noemt hierbij als voorbeeld de introductie van buitenlandse waarden aan de beurs van Amsterdam in de vorm van certificaten, doch daar ligt de zaak geheel anders omdat in zo'n geval het publiek zich aan de noteringen in het buitenland kan oriënteren omtrent de te betalen prijs, waarvan trouwens in het betreffende prospectus al een voorlopige berekening wordt gegeven.

Als andere remedies, zij het niet gericht op het wegnemen van de oorzaak der overtekening, doch slechts op de bestrijding van het feit als symptoom — dus als „lapmiddelen” — worden genoemd het stellen van een maximum per inschrijving, het sluiten van de inschrijving zodra deze is voltekend en gedeeltelijke storting in contanten, op de inschrijvingsdag, alle maatregelen die in verschillende vormen in het buitenland voorkomen, doch die nu juist niet passen in de wijze waarop het emitteren hier te lande plaats heeft. Zoals gezegd geschiedt de inschrijving op de emissies hier rechtstreeks door de beleggers; zij geven de inschrijvingen aan hun commissionair in effecten of bank die het totaal van de bij hen ingekomen aanvragen doorgeeft aan het emissiekantoor. Dit laatste heeft dus in feite te maken met de duizenden beleggers, echter via honderden effectenhandelaren en het is duidelijk dat er dan van het stellen van een maximum per inschrijving geen sprake kan zijn, evenmin als van een bepaling dat elke belegger slechts één inschrijving mag aanmelden. Hier wordt in de praktijk al een zekere beperking opgelegd door bij een sterk overtekende emissie de inschrijvingen van effectenhandelaren, die bij meerdere leden van het emissiesyndicaat hebben ingeschreven samen te voegen.

Zulks is echter ten opzichte van inschrijvingen van aan het syndicaat onbekende particuliere beleggers niet mogelijk.

Om dezelfde redenen kan men de gelegenheid tot inschrijving niet sluiten, wanneer de emissie voltekend is, of een gedeeltelijke storting vooraf vragen. De kern van de zaak ligt hier, dat in ons land de banken en commissionairs in effecten als volkomen gelijkgerechtigden in de effectenhandel optreden, zodat elke beperkende maatregel, die in zijn consequenties toch altijd op financieel gebied zal liggen, ten nadele van laatstgenoemden zal werken. In het eerste geval zou er een run onder de effectenhandelaren ontstaan, waarbij de gegadigden er een slag in zouden moeten slaan, welk bedrag zij onder hun cliënten zouden kunnen slijten en in het tweede geval moeten er grote bedragen onmiddellijk beschikbaar zijn en zowel het een als het ander zou voor de banken uiteraard veel minder bezwaar opleveren, dan voor tal van commissionairs in effecten. De moeilijkheid ligt hier niet op administratief terrein, zoals de heer Gans aanneemt, maar in de ongelijkheid van de aan de inschrijving deelnemende partijen.

De conclusie moet dus wel zijn, dat tegen het euvel van de overtekening van emissies vooralsnog geen kruid gewassen is. Ware dit wel zo, zonder twijfel zouden er reeds lang maatregelen genomen zijn. De enige mogelijkheid tot beperking er van is de wijze van emitteren, zoals de Staat die nu enige malen heeft toegepast, nl. door het als lening op te nemen bedrag achteraf bekend te maken. Het majoreren blijft dan beperkt tot het domein van de financieel heel sterken en de zeer moedigen, doch het behoeft geen betoog dat deze tactiek slechts in zeer speciale gevallen (feitelijk alleen bij overheidsleningen) kan worden toegepast.

Ten slotte is er aan de zaak ook een psychologische kant. Er is in de laatste jaren een constant gebrek aan beleggingsmateriaal en hetgeen schaars is wil een ieder nu eenmaal graag hebben. Wij kennen dat uit de tijd van de rantsoenering. Komen er weer omstandigheden dat de beleggingsbehoefte gemakkelijker bevredigd kan worden en ondergaat het algemeen rentepeil een stijging, zodat het belegend publiek het niet meer de moeite waard vindt om terwille van een fractioneel voordeel in de rente een stormloop op een nieuwe emissie te houden, dan zullen er ook in de emissiepraktijk, wat de overtekening betreft, wellicht rustiger tijden aanbreken.

NASCHRIFT

Omdat ik mij in dit naschrift zou willen beperken tot wat ik als de hoofdzaak zie, zal ik voorbijgaan aan de opmerkingen die de geachte inzender maakt naar aanleiding van die remedies tegen de overtekening van emissies, welke ik zelf heb aangeduid als „lapmiddelen”. (Alleen uit deze benaming blijkt overigens al, dat ik mij van hun effectiviteit geen overdreven voorstelling maak, en dat ik er ten hoogste een beperkt effect van verwacht).

De bezwaren, die de heer Van Borselen tegen mijn hoofdremedie naar voren brengt, acht ik niet overtuigend, zoals ik in het navolgende zal aantonen. Tot het formuleren van de hier bedoelde bestrijdingswijze van de overtekening, ben ik langs de volgende weg gekomen:

1. de oorzaak van overtekening is een te grote mate van relatieve aantrekkelijkheid der emissievoorwaarden (relatief, d.w.z. ten opzichte van gelijksoortige beleggingsobjecten);
2. de emissievoorwaarden kunnen relatief te aantrekke-

lijk worden, doordat zij vrij lang vóór de inschrijvingsdatum worden vastgesteld; zij moeten dus worden afgestemd op een ongunstige wending in de marktsituatie, die zich echter in feite niet behoeft voor te doen;

3. derhalve stelle men één van de emissievoorwaarden, de emissiekoers, niet vast bij het verschijnen van het prospectus, maar zo kort mogelijk vóór de inschrijvingsdatum ¹⁾.

Sub 1. Hiertegen voert de heer Van Borselen aan, dat de vigerende rendementsverhoudingen geen zuivere maatstaf vormen voor de vaststelling van de emissievoorwaarden. Op grond van dezelfde argumenten die hij hiervoor gebruikt, heb ik dan ook gesteld, dat de emissie-

¹⁾ Hoewel de heer Van Borselen schrijft, dat alle door mij genoemde remedies in het emissiebedrijf reeds van alle kanten zijn overwogen, meen ik, dat dit juist wat betreft deze remedie niet het geval is. Ik heb haar nog nimmer vermeld gezien; ook in het zo juist verschenen boek van S. Brouwer: *Beurs en Effectenhandel*, Amsterdam 1955, waarin een aparte paragraaf over voorgestelde remedies tegen het majoreren is opgenomen (blz. 90 e.v.) wordt zij niet genoemd.

voorwaarden iets aantrekkelijker moeten zijn dan in overeenstemming is met het vigerende rendementspeil. Hoe groot dat „iets” moet zijn, hangt af van de „liquiditeit” van de beleggers.

Sub 2. De voorbeelden, die de heer Van Borselen bezigt om aan te tonen met welke moeilijkheden het vaststellen van de emissievoorwaarden gepaard gaat, demonstreren m.i. overduidelijk mijn stelling, hoe gevaarlijk het is deze bezigheid reeds bijv. twee weken vóór de inschrijfdatum te voltooien. Letterlijk zegt de heer Van Borselen o.a. dat „een zekere marge aanwezig moet zijn voor niet te voorziene ingrijpende gebeurtenissen”. Deze uitspraak is dan ook volkomen in overeenstemming met mijn gedachtengang.

Sub 3. De voorgestelde remedie zou niet toegepast kunnen worden omdat in Nederland de plaatsing rechtstreeks bij het publiek plaatsvindt. „Vaststelling van de emissiekoers op het laatste ogenblik zou alleen leiden tot het royeren van inschrijvingen van hen, die de koers te hoog zouden vinden”. (Maar dit is precies de bedoeling van deze remedie tegen de overtekening!) Bij het naar voren gebrachte bezwaar wordt nog het volgende aangekend.

Ten eerste: m.i. is de uitdrukking „plaatsing rechtstreeks bij het publiek” niet geheel juist, in deze zin, dat commissionairs en bankinstellingen niet alleen voor rekening van hun cliënten, maar — zeker bij aantrekkelijke emissies — ook voor eigen rekening in kunnen schrijven, om van beurscommissionairs, daghandelaren, hoeklieden e.d. nog maar te zwijgen. Een deel van de premiejagers zal toch wel in deze regionen zijn terug te vinden!

Ten tweede: ik heb niet gezegd dat de emissiekoers op het laatste ogenblik moest worden vastgesteld, maar ik

heb gesproken van een datum „zo dicht mogelijk vóór de inschrijfdatum”. Ik bedoel hiermee bijv. 2 dagen te voren. De beleggers hebben dan nog alle tijd om zich, nadat zij zich aan de hand van het prospectus een voorlopige indruk hebben gevormd van de maximum koers waarop zij nog bereid zijn in te schrijven, op de aantrekkelijkheid van de in feite vastgestelde koers te bezinnen, al of niet in overleg met hun financiële adviseurs.

Ten derde: het bezwaar dat velen tegen inschrijving boven pari koesteren kan worden ondervangen door wel de emissiekoers in het prospectus te vermelden, maar de rentevoet eerst naderhand vast te stellen, welke mogelijkheid ik in een voetnoot bij mijn artikel heb opengelaten.

Tenslotte nog dit: in verband met de jongste ontwikkelingen ter beurze, in het bijzonder op de obligatiemarkt, zullen velen misschien van mening zijn, dat het hier aan de orde gestelde probleem reeds door de feiten is achterhaald. Ik geloof dat dit niet het geval is. Immers, door het vaststellen van de emissievoorwaarden te lang vóór de inschrijfdatum, kan men het risico van onvoorziene gebeurtenissen ook onderschatten. Alsdan treedt het verschijnsel op, dat de emissievoorwaarden op de inschrijfdatum een te kleine mate van relatieve aantrekkelijkheid bezitten, en dat de lening wordt ondertekend. Zonder in te gaan op de kwestie of de jongste staatslening al dan niet een succes is geweest, kan men zich bijv. afvragen, of het voor de Schatkist niet aantrekkelijker zou zijn geweest, indien zij „de laatste hand” aan de emissievoorwaarden twee dagen vóór de inschrijfdatum had kunnen leggen, gezien de ontwikkelingen ter beurze die sinds de publicatie van het desbetreffende prospectus plaats hadden gevonden.

Amsterdam.

M. P. GANS.

INTERNATIONALE NOTITIES

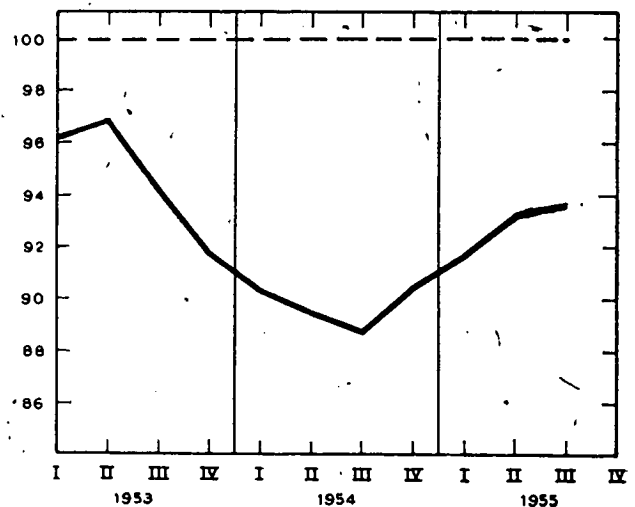
De Amerikaanse conjunctuur

in het derde kwartaal van 1955

Ook in het derde kwartaal van dit jaar zette de hoogconjunctuur in de Verenigde Staten zich voort. Zij vertoonde evenwel een duidelijke afvlakking. Terwijl het bruto-nationaal product — gemeten in dollars van 1954 — van het eerste op het tweede kwartaal, op jaarbasis, toenam met \$ 9,5 mrd, bedroeg de stijging van het tweede op het derde kwartaal \$ 6,5 mrd. Een overeenkomstig beeld vertoont de industriële productie, welke van het eerste op het tweede kwartaal met 3,3 pCt, doch van het tweede op het derde kwartaal nog slechts met 1,7 pCt steeg.

Een duidelijk beeld van het conjunctuurverloop wordt verkregen in de nevenstaande figuur. Hierin is het verloop van de procentuele verhouding tussen het werkelijke en het maximale bruto-nationaal product — het bruto nationaal product dat verkregen zou worden indien alle beschikbare arbeidskrachten gedurende de gehele periode een maximaal aantal uren per week zouden werken — in beeld gebracht. Deze verhouding geeft dus de bezettingsgraad van het Amerikaanse „productie-apparaat” — in de ruimste zin — weer.

Bruto-nationaal product in % van zijn maximale waarde

Zij blijkt in het derde kwartaal nog slechts een geringe verbetering te hebben ondergaan. De werkloosheid nam dan ook niet belangrijk af: zij daalde van 2,7 mln tot 2,3 mln, hetgeen betekent dat thans nog ca 3½ pCt van de beroepsbevolking werkloos is.

De afvlakking van de hausse wordt begrijpelijk, wanneer wij ons in de oorzaken van de jongste conjuncturele opleving verdiepen. Deze zijn goeddeels van negatieve aard geweest. Zij hebben nl. voor een belangrijk deel daarin bestaan dat aan de inkrimping van de defensie-uitgaven, welke na de vrede in Korea een aanvang nam, een eind is gekomen en dat, ten dele daarmee samenhangend, de voorraadliquidatie bij het bedrijfsleven werd gestaakt en omgezet in een hernieuwde voorraadaccumulatie. Hiervan ging voor het gehele economisch leven een stimulerende werking uit, welke echter uit haar aard, geen lang leven beschoren kon zijn. Toen de Amerikaanse economie zich bij de stabilisatie van het niveau der overheidsuitgaven had aangepast, en de voorraadvorming bij het bedrijfsleven weer een meer normale omvang had bereikt, hetgeen in het tweede kwartaal van dit jaar reeds het geval was, kwam aan de economische opleving veel van haar kracht te ontvallen.

N.E.I.

R. IWEMA.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Het terugvloeien van middelen uit het verkeer naar de banken in verband met omzetting van chartaal in giraal geld na de ultimo, het aflopen van schatkistpapier en enige stijging van de deviezenvoorraad waren tezamen oorzaak, dat de tegoeden der banken bij de Centrale Bank opliepen tot f 725 mln per 7 November. Dit bedrag vormt een record voor de laatste jaren en ligt ca f 200 mln boven het op grond van de kaspercentages verplichte minimum.

De marktsituatie bleef door deze ontwikkeling uiterst ruim. De marktdisconto's voor sommige termijnen schatkistpapier liepen met 1/16 of 1/8 pCt terug; de callgeldnotering bleef bij overvloedig aanbod van de zijde der geldgevers op het minimum van 1/2 pCt gehandhaafd.

De grote lijn in de beleggingspolitiek der banken is en blijft momenteel gericht op het aanhouden van een ruime liquiditeit, ten einde gewapend te zijn tegen de verwachte onttrekkingen voor belastingbetalingen (zowel „normale” als, bij de n.v.'s, versnelde, dit laatste i.v.m. de vervroegde afdracht van vennootschapsbelasting). In deze tijd van het jaar is voorts ook het bezit van reserve-liquiditeit traditie met het oog op eventuele St Nicolaas- en Kerst-surprises bij het opvragen van banktegoeden.

De kapitaalmarkt.

Aan de koerswinsten, die de vorige week op de aandelenmarkt waren behaald, werd per saldo gedurende de verslagweek weinig toegevoegd. Ook thans was te constateren, dat de feiten te Amsterdam nog steeds door een zwarter bril worden gezien dan te New York.

In Wallstreet werd bijv. nogal veel aandacht besteed aan gunstige gepubliceerde winstcijfers en aangekondigde of verwachte stock-splits. Het aandelenkoersniveau aldaar vertoonde hierdoor een verdere stijging, waarbij het gemiddelde Dow Jones Industrials klom tot 476,5

per 11 November, een hoogterecord sinds de eerste Zwarte Maandag (26 September jl., toen dit koersgemiddelde omlaag tuimelde van 487,5 tot 455,6).

In Amsterdam daarentegen vormden vnl. somberder overwegingen een geliefkoosd onderwerp van gesprek, zoals de ongunstige keer in de internationale politieke besprekingen te Genève, de flauwe stemming op de West-Duitse beurzen, en de daling der kolenvrachten. Gunstiger tijdingen, als bijv. het feit, dat de A.K.U. haar productiecapaciteit uit eigen middelen met 10 pCt zal verhogen, vermochten de gereserveerde houding der Nederlandse beleggers, ook voor de betreffende fondsen, niet in enthousiasme te doen verkeren. Inmiddels legt ook het buitenland de laatste tijd weinig interesse voor Nederlandse fondsen aan de dag. Af en toe is sprake van wat vraag van Franse zijde, maar de grote dollarregen is op de Nederlandse aandelenmarkt nog steeds niet teruggekeerd. Waarschijnlijk om wat meer leven in de brouwerij te brengen, werd tegen het einde van de week in Amerika een uitvoerige brochure over de merites van Philips-aandelen gepubliceerd, die inderdaad tot wat meer vraag naar dit fonds aanleiding gaf; de koers steeg hierdoor tot een niveau, ongeveer corresponderend met dat, waartegen de claims laatstelijk werden verhandeld.

Het momenteel ontbreken van beleggingsdrang op de aandelenmarkt komt ook tot uiting in relatief kleine omzettingen. Gedurende de verslagweek bleven deze op sommige dagen zelfs beneden de f 2 mln nominaal, hetgeen wel scherp contrasteert met de f 6 à f 7 mln per dag, die vóór de omslag in September vaak werden bereikt. De totale aandelenomzet in de maand October bedroeg f 61 mln nominaal, tegen in Augustus en September 1955 f 100 mln resp. f 94 mln; in het lopende jaar was slechts de maand Mei met een omzet van nominaal f 56 mln nog lager.

Op de obligatiemarkt vond hier en daar enige verdere koersafbrokkeling van beperkte omvang plaats. Het onderwerp van gesprek vormde in deze sector van de kapitaalmarkt de thans officieel aangekondigde emissie van f 50 mln 3½ pCt Spoorwegobligaties a pari. Hoewel sommigen het ontbreken van een staatsgarantie betreurden, schenen de condities over het algemeen nogal in goede aarde te vallen. Met name gold dit voor het rentepercentage, de gemiddelde looptijd ad ca 15 jaar, het ontbreken van de (in wezen onzedelijke) clause van vervroegde aflosbaarheid ten allen tijde, die aan de meeste andere Nederlandse obligaties is verbonden, en de, i.v.m. de omvang der lening, vrij grote courantheid dezer obligaties.

	28 Oct.	4 Nov.	11 Nov.
Aand. indexcijfers (1953 = 100)	1955	1955	1955
Algemeen	202,7	213,1	213,2
Internat. concerns	261,7	273,9	275,3
Industrie	151,6	161,0	161,2
Scheepvaart	148,8	158,2	154,2
Banken	139,1	146,2	145,6
Indon. aand.	156,4	164,6	162,1
Aandelen			
Kon. Petroleum	577½	598	603
Unilever	443	456¾	457¼
Philips	325¼	346	352¾
A.K.U.	317	340¾	337¾
Kon. N. Hoogovens	330½	366	378
Van Gelder Zn	290	318	315½
H.A.L.	202¾	215	209
Amsterd. Rubber	130½	141¼	140¾
H.V.A.	151½	160¾	157¼
Staatsfondsen			
2½ pCt N.W.S.	75½	75¾	76¼
3-3½ pCt 1947	99¾	99¾	99¾
3 pCt Grootboek 1946	98	97¾	96¾
3 pCt Dollarlening	96	96½	96¾
Diverse obligaties			
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	100¾	101¼	100¾
3½ pCt Bk.v. Ned. Gem. 1954 II/III	97	97	97
3½ pCt Philips 1948	101	101½	101
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	97	97¼	96¾

J. C. BREZET.

Bij de
GEMEENTE MAASTRICHT
moet worden voorzien in de functie van

HOOFD
van een op te richten
GEMEENTELIJKE
PERSONEELSDIENST

Deze dienst, onder het College van Burgemeester en Wethouders, zal als arbeidsveld hebben het behandelen van aangelegenheden betreffende taak-inventarisatie, werving, selectie, opleiding, bevordering en andere onderwerpen met betrekking tot het personeelsbeleid.

De voorkeur gaat uit naar academici of daarmee gelijk te stellen personen, die tevens door ervaring bekendheid hebben verworven met vraagstukken van modern personeelsbeleid. Leeftijd niet beneden 30 jaar.

Aanstelling zal aanvankelijk geschieden in de rang van administrateur. (salarisgrenzen in deze rang: f 10.200.- - f 12.144.-)

Uitvoerige, elgenhandig geschreven sollicitaties, met bijvoeging van een recente foto, te richten aan de Burgemeester.

Gemeente Eindhoven

Bij de afdeling Survey van de Dienst van Gemeentewerken te Eindhoven worden gevraagd:

I. een planoloog,
hoofd van de afdeling

Deze functionaris dient doctoraal examen te hebben afgelegd in sociaal-economische, sociologische of sociaal-geografische wetenschappen en ervaring in soortgelijke functie te bezitten.

II. een assistent

Hiervoor genieten voorkeur, zij, die bovengenoemd doctoraal examen hebben afgelegd.

Aanstelling c.q. tewerkstelling zal geschieden in publiekrechtelijk dienstverband, dan wel op arbeids-overeenkomst naar burgerlijk recht, voor de functionaris genoemd onder I: in de rang van Hoofdcommies 1e klasse, salarisgrenzen f 7608,— en f 9444,—; voor de functionaris genoemd onder II: naar gelang van opleiding en ervaring in de rang van Commies of Commies 1e klasse, salarisgrenzen f 5162,— en f 7338,—.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen binnen 10 dagen te richten tot de Directeur van Gemeentewerken, Straatumsedijk 20 te Eindhoven.

Persoonlijke kennismaking uitsluitend na oproep. Het verplaatsingskostenbesluit is van toepassing.

De Directeur van Gemeentewerken.

GROOT AMERIKAANS CONCERN

vraagt voor haar Nederlandse vestiging (fabriek en verkoopkantoor) in het Westen van het land een

administrateur

die in staat moet zijn om na een inwerktijd de huidige functionaris volledig te vervangen. Behalve het geven van leiding aan ± 30 man personeel, zal hij het financieel bedrijfsbeleid in belangrijke mate mede moeten bepalen. Gedacht wordt aan een Ec. Drs (bedrijfs-economische richting) of aan iemand met vergoederde of voltooide N.I.V.A.-opl. Leeftijd: 35-40 jaar. Een goede beheersing der Engelse taal in woord en geschrift is vereist. Aan personen met een ruime pract. ervaring in een middelgrote industrie zal de voorkeur worden gegeven. Sollicitanten kunnen eventueel voor een psychologisch onderzoek worden uitgenodigd. Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met volledige gegevens omtrent opleiding en ervaring worden t/m 4 Dec. a.s. ingewacht bij het

PSYCHOLOGISCH INSTITUUT
o.l.v. MR E. A. HOF, Psych. Drs
v. Weede v. Dijkveldstraat 101
Den Haag

Hebt u vacatures in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren? Verzuimt U dan vooral niet „Economisch-Statistische Berichten” in te schakelen. Wanneer Uw advertentie Dinsdag 22 November met de eerste post in ons bezit is, wordt ze nog geplaatst in de editie die Woensdag 23 November verschijnt.

De ware betekenis kunt U opslaan in het monumentale boekwerk „Jacht en Taal”, een rijke verzameling jacht- en jagerstermen en citaten, van de hand van Dr A. G. J. Hermans. Een waardevol bezit en... een geschenk, dat hogelijk gewaardeerd wordt.

Prijs f 27,50

Vraagt Uw boekhandelaar

Uitgave van de KON. NED. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS te SCHIEDAM

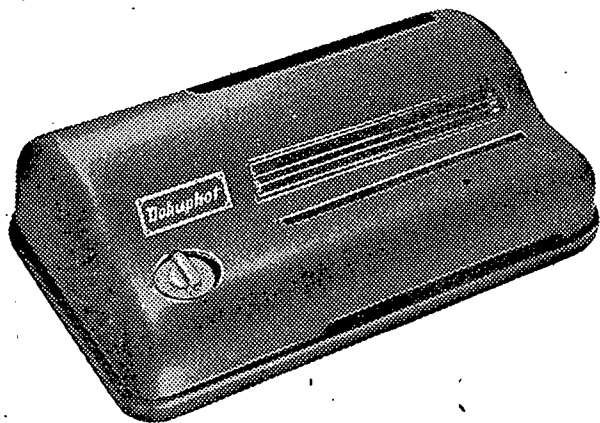
Contracten overtypen

is niet geheel zonder risico's...

Kleine foutjes, ontstaan bij het overtypen van het origineel, kunnen U later onverwacht voor moeilijke situaties plaatsen.

Vermijdt dit risico en fotocopieer Uw originelen met de

DOKUPHOT

Zelfs Uw jongste bediende kan onberispelijke fotocopies maken van alle voor U belangrijke documenten, brieven, tijdschriftartikelen, enz.

Vraagt ons vandaag nog vrijblijvend inlichtingen of demonstratie.

DE ATLAS

DELFT
TELEFOON 25377

De N.R.C. vliegt over de wereld

Wist U, dat de Nieuwe Rotterdamse Courant ook een Weekeditie uitgeeft, welke per luchtpost naar alle delen van de wereld wordt gestuurd?

Nederlanders in den vreemde zijn daardoor vliegenvlug op de hoogte van het nieuws uit het vaderland.

Wilt U Uw familieleden, vrienden of kennissen overzee een groot genoegen doen? Verras hen dan met een abonnement op de Overzeese Weekeditie N.R.C.

Wanneer U nu een abonnement op dit goede en actuele Nederlandse weekblad neemt voor tenminste een kwartaal, dan worden twee nummers gratis aan het door U op te geven adres gezonden. ¹⁾

¹⁾ Vraag zonder enige verplichting een gratis proefnummer van de Weekeditie of — indien U nog geen abonneé mocht zijn — van de N.R.C. zelf.

NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT

POSTBUS 824 — ROTTERDAM

De krant voor ontwikkelde mensen

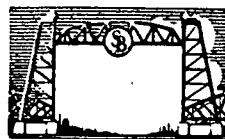
3 Dimensies? (3 D)

Eist van Carbonpapier 2 dimensies

Carboplan

krult niet,
vlekt niet en geeft
vele,
gave,
duidelijke copieën in één keer

Bank-, effecten- en assurantie zaken

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Rotterdam - Amsterdam - Den Haag - Dordrecht
Haarlem - Schiedam - Amersfoort - Maassluis
Vlaardingen - IJsselmonde - Utrecht

AGENTSCHAPPEN:

Zevenbergen - Vianen - Middelharnis/Sommelsdijk
Vrijhoeve-Capelle - Zwijndrecht